

a+b

kenniscentrum

voor emancipatie en participatie

**In de kast,
uit de kast**

In de kast, uit de kast

In de kast, uit de kast

Verslag van een inventariserend onderzoek naar positie en behoeften van allochtonen met homoseksuele en lesbische gevoelens

© februari 2010, ACB Kenniscentrum

Auteurs: Hammadi Eddehbia, Seda Önce, Fenna Ulichki

Vormgeving: Mik design, te Haarlem

Gedeelten van deze uitgave mogen voor intern gebruik worden gekopieerd, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Deze publicatie is tot stand gekomen met financiering van de provincie Noord-Holland.

Inhoud

		Colofon	1
	1	Inleiding	3
	2	Homoseksualiteit en identiteit	5
	2.1	Inleiding	5
	2.2	De rol van islam en cultuur	8
	3	Beleid en Hulpverlening, methodieken en initiatieven	14
	3.1	Beleid	14
	3.2	Methodieken in de hulpverlening	19
	3.3	Enkele initiatieven	21
	4	Allochtone lesbiennes	26
	4.1	Inleiding	26
	4.2	Achtergronden	28
	4.3	Hulpverlening	33
	4.4	Enkele initiatieven	36
	5	Concluderende aanbevelingen	38
	6	Literatuurlijst	39
	7	Bijlage	42
	7.1	Overzicht van geïnterviewde personen en bezochte bijeenkomsten	42
	7.2	Overzicht van internetsites	43

Allochtonen met homoseksuele, lesbische, biseksuele en transgendergevoelens (*hltb's*) hebben relatief vaak te kampen met ernstige psychische en somatische problemen. Ze worstelen dikwijls met hun loyaliteit ten aanzien van hun eigen religieuze en/of culturele groep en ze vinden lang niet altijd aansluiting bij Nederlandse homo-organisaties en hulpverleners.

Deze moeizame aansluiting bij Nederlandse homo-organisaties heeft vaak te maken met het onderscheid dat gemaakt kan worden tussen homoseksueel gedrag en een homoseksuele identiteit. Homoseksuele gevoelens en homoseksueel gedrag zijn van alle tijden en culturen, maar het ontwikkelen van en uitkomen voor een homoseksuele identiteit is dat niet, dat is cultureel bepaald. Veel allochtonen met homoseksuele gevoelens durven er niet voor uit te komen, ze beschouwen zichzelf niet als homo en voelen zich ook niet als zodanig aangesproken.

Dat heeft belangrijke consequenties voor de wijze waarop met hen wordt gecommuniceerd en door welke personen/instellingen dit gebeurt.

Ook kan het betekenen dat het 'westerse' homo-emancipatiemodel voor deze groepen niet werkt. Dit besef is weliswaar doordrongen tot grote landelijke instellingen, maar nog onvoldoende onderkend op lokaal niveau.

ACB Kenniscentrum is in de loop der jaren betrokken geweest bij verschillende initiatieven die tot doel hadden bij te dragen aan de emancipatie van allochtone hltb's. Zo heeft ACB Kenniscentrum verschillende allochtone homo-organisaties ondersteund, debatten georganiseerd over de islam en homoseksualiteit en samen met de Schorerstichting en het COC het project Veilige Haven ontwikkeld dat letterlijk onderdak biedt aan allochtone hltb's. Het is de ervaring van ACB Kenniscentrum dat er nog veel behoefte bestaat aan informatie bij zowel de allochtone hltb'ers, hun directe omgeving, lokale overheden en hulpverleners en onderwijsinstellingen.

Het ACB Kenniscentrum heeft, in de vorm van een quickscan, een inventariserend onderzoek uitgevoerd naar het huidige beleid ten aanzien van homoseksuelen uit migrantengemeenschappen, hun sociaal-culturele en religieuze achtergronden, behoeften van de doelgroep en gebruikte methodieken. Ook zijn good practices verzameld en bestudeerd en is er bij hulpverleners geïnventariseerd of er behoefte is aan verdieping en/of verbreding van beleid en activiteiten. Bijzondere aandacht wordt in deze quickscan besteed aan de positie van allochtone lesbiennes.

Deze publicatie is het verslag van de quickscan.

Onderzoeksaanpak

Door middel van de quickscan wilde ACB Kenniscentrum voorlopige antwoorden krijgen op de volgende vragen:

- Welke specifieke problemen hebben allochtone homoseksuelen¹?
- Welke emancipatieroute geldt voor de allochtone homoseksuele groep? (Is die anders dan die voor autochtone homo's en lesbiennes?)
- Welke specifieke behoeftes hebben allochtone homoseksuelen?
- Welk (specifiek) beleid wordt er gevoerd ten aanzien van allochtone homoseksuelen?
- Welke projecten zijn er ontwikkeld voor de doelgroep?
- Welke good practices zijn er?
- Waar liggen de behoeften van betrokken professionals en allochtone homo-organisaties?

Het antwoord op deze vragen is verkregen door middel van deskresearch (literatuur en internet), interviews met (ervarings)deskundigen, deelname aan discussiebijeenkomsten en het verzamelen en bestuderen van good practices.

Terminologie

Hoewel het vollediger is te spreken over 'allochtonen met homoseksuele, lesbische, biseksuele en transgendergevoelens' (meestal afgekort tot hltb's), wordt in deze publicatie omwille van de leesbaarheid doorgaans gesproken over allochtone homo's en lesbiennes en allochtonen met homoseksuele gevoelens. Wanneer we 'homoseksuelen' schrijven bedoelen we zowel mannen als vrouwen.

Homoseksualiteit

Volgens Van Dale betekent homoseksualiteit: de seksuele gerichtheid op personen van hetzelfde geslacht. Homoseksualiteit is afgeleid van het Griekse woord *homos* (gelijk, dezelfde) en het Latijnse woord *sexus* (geslacht). Een man die een voorkeur heeft voor een andere man en zich uitsluitend aangetrokken voelt tot andere mannen, wordt homo genoemd.

Een vrouw die zich uitsluitend aangetrokken voelt tot andere vrouwen wordt lesbienne². Het hieraan te grondslag liggende woord *lesbisch* is afgeleid van de naam het Griekse eiland *Lesbos*, de geboorteplaats van de Griekse dichteres Sappho die in haar gedichten haar liefde voor vrouwen beschreef.

Allochtonen

Wanneer in deze publicatie over 'allochtonen' wordt gesproken, worden in deze publicatie niet-westerse allochtonen bedoeld. ACB Kenniscentrum hanteert de definities van het CBS.

Een allochtoon is volgens het CBS een persoon die in Nederland woonachtig is en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Voor een niet-westerse allochtoon geldt dan dat ten minste één ouder geboren is in een niet-westers land. Hiertoe worden naast Turkije alle landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (met uitzondering van Japan en Indonesië) gerekend.

In deze publicatie ligt het accent op Turkse en Marokkaanse Nederlanders met homoseksuele gevoelens in de zin van seksuele gerichtheid op personen van hetzelfde geslacht.

1 Wanneer we 'homoseksuelen' schrijven bedoelen we zowel mannen als vrouwen.

2 Naast lesbienne wordt tegenwoordig ook het woord lesbo gebruikt.

2 Homoseksualiteit en identiteit

*Ik heb de meisjes verlaten voor de jongens
En voor oude wijn laat ik heldere water staan
In plaats van de paden der gelovige leiders te volgen
Ga ik de wegen der verleiding
En in plaats van het goede
Streef ik het verbodene na
Ik heb mijn banden verbroken en mijn onschuld afgeworpen
En heb de zedeloosheid volmacht gegeven mij te leiden
Ik ben verliefd – tot mijn ongeluk – op een tedere jonge.....*

Abu Nawas³

2.1. Inleiding

Onderscheid homoseksuele gevoelens, gedrag en identiteit

Niet iedereen die homoseksuele gevoelens heeft of met iemand van hetzelfde geslacht de liefde bedrijft, ziet zichzelf ook als een homo. Het is een persoonlijke keuze of iemand louter homoseksuele gevoelens heeft, homoseksueel gedrag vertoont of een homoseksuele identiteit heeft.

Volgens Michel Foucault is de westerse maatschappij homoseksualiteit steeds meer gaan beschouwen en beleven als iets dat bij de identiteit van een individu hoort. Iets wat iemand is, in plaats van iets wat iemand doet⁴, een eigenschap die is aangeboren en niet is aangeleerd.

Het concept van de homoseksuele identiteit past binnen de nu heersende opvattingen in de westerse wereld; het speelt een belangrijke rol in het denken over homoseksualiteit, en heeft bijgedragen aan de emancipatie en bevrijding van veel homoseksuelen.

Cultuurhistorisch proces

Foucault ziet de homoseksuele identiteit als het resultaat van een cultuurhistorisch proces. Vroeger en op veel andere plekken op de wereld werd en wordt er anders over gedacht.

³ Wikipedia. Abu Nawas was de bijnaam van Al-Hasan ben Hani al-Hakami (c.a. 750-810), een van de grootste klassieke Arabische dichters. Hij was bekend vanwege zijn gedichten over het genot van het drinken van wijn (wijnpoëzie) en van de liefde, met name over jongens (homo-erotische poëzie).

⁴ Foucault, M. (1984). Geschiedenis van de seksualiteit. SUM, Nijmegen.

Homoseksualiteit en homoseksuele gedragingen werden eeuwenlang beschouwd als een zonde, sodomie. Sodomie had betrekking op de feitelijke gedragingen die tegen Gods wil waren. Alle handelingen die onder dit kader vielen, werden niet getolereerd en dienden gestraft te worden. Homoseksuele handelingen werden gezien als het werk van de duivel.⁵

De opkomst van de Verlichting bracht veranderingen in de ideeën over homoseksualiteit.

Mannelijkheid/vrouwelijkheid

Relevant voor de ideeën over seksualiteit zijn ook de opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Die zijn de laatste decennia op de helling komen te staan door de emancipatie van de vrouw. Opvattingen over wat een echte man hoort te zijn en te doen, zijn onduidelijker geworden. Hoewel mannelijkheid nog vaak geassocieerd wordt met kracht, macht en status, heeft dit beeld in veel kringen afgedaan en staat gelijkheid van mannen en vrouwen steeds centraler.⁶

Homoseksualiteit in Nederland

In 2007 vroeg een journaliste van de Amsterdamse tv zender AT5 op straat mannen die zij tegenkwam wanneer zij ontdekt hadden dat zij heteroseksueel waren. De mannen keken verbaasd de camera in. De meesten waren van mening dat je geen hetero wordt en dat je dat dus ook niet 'ontdekt'; dat ben je toch gewoon van nature.⁷

Gert Hekma, hoogleraar Homostudies aan de Universiteit van Amsterdam, verklaarde tijdens een interview voor deze quickscan:

“De tolerantie ten aanzien van homoseksualiteit in Nederland is oppervlakkig toegenomen en vrij algemeen, maar als het om concrete voorbeelden gaat, zoals kussende homo’s in het openbaar, neemt de tolerantie wel af. Het lijkt of de acceptatie en de tolerantie van homoseksualiteit een vorm van sociaal wenselijk gedrag is. Mensen zijn geneigd te verklaren dat zij homoseksualiteit accepteren, maar zodra ze direct geconfronteerd worden met homoseksuele gedragingen, staan zij daar vaak afwijzend tegenover. Dat geldt ook voor allochtonen. Op Marokkaanse en Turkse internetsites zijn veel negatieve reacties over homoseksualiteit te vinden.”

Hekma verklaart dit door te verwijzen naar dominante opvattingen over genderrollen en sekseverhoudingen, die moeilijk te doorbreken zijn. Een homoseksueel neemt volgens Hekma een genderrol aan die confronterend is met de maatschappelijke norm, waarin mannen een mannelijke rol en vrouwen een vrouwelijke rol vervullen.

5 Tielman, R. (1982). In: Schippers, J. (1997). Liever mannen Theorie en praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen. Thesis PubliSchers, Amsterdam.

6 Wilterdink, N. (2007). De studie van Mannelijkheid. Tijdschrift Sociologie, themanummer 1 Mannelijkheid. Uitgeverij Boom, Amsterdam

7 Hekma, G. (2007). De benen wijd, de stem naar beneden, houdingen tegenover 'nichterigheid' bij homoseksuele mannen, in: Tijdschrift Sociologie themanummer 1 mannelijkheid, Uitgeverij Boom.

Een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) bevestigt deze verklaring. Nederlanders hebben niet zozeer moeite met homoseksualiteit, maar meer met de uitingen ervan die afwijken van wat als typisch mannelijk of vrouwelijk gedrag wordt beschouwd, zoals mannen die zich 'nichterig' gedragen.⁸

Hetzelfde onderzoek laat zien dat de acceptatie van homoseksualiteit in Nederland nog altijd toeneemt: 90% tot 95% van de Nederlanders accepteert homoseksualiteit als een manier van leven. Veel homoseksuele mannen en vrouwen zijn open over hun seksuele voorkeur. Tegelijkertijd geeft het onderzoek aan dat van homoseksuelen verwacht wordt dat zij zich aanpassen aan de codes van de dominante heteroseksuele samenleving.⁹

Wanneer we de houding van allochtonen ten aanzien van homoseksualiteit bekijken, zien we dat zij er negatiever over denken: 51% van de Turken, 48% van de Marokkanen, 35% van de Antillianen, 21% van de Surinamers en 11% van de autochtone stedelingen denkt negatief over homoseksualiteit.¹⁰

Op grond van hun religieuze opvattingen wijst 40% van de moslimjongeren van 16 jaar homoseksualiteit af, in vergelijking met christelijke (13%) en niet-religieuze jongeren (3%).¹¹

In Amsterdam heeft de allochtone bevolking minder problemen met homoseksualiteit dan landelijk: 18% van de Turkse Amsterdammers geeft aan problemen te hebben met homoseksualiteit, 13% van de Marokkanen versus 5% van de autochtonen. Toch is 73% tot 83% van respectievelijk Turken en Marokkanen voorstander van gelijke rechten voor homoseksuelen.¹²

De toename van tolerantie van homoseksualiteit is niet zonder strijd gegaan. De opvattingen over homoseksualiteit c.q. seksuele handelingen zijn binnen de westerse cultuur sterk bepaald door het christelijke geloof. Alle homoseksuele handelingen en alle seksuele gedragingen die niet pasten binnen de christelijke normen en waarden, zoals lustgevoelens, werden veroordeeld. Onder invloed van de christelijke partijen (toen machtig) werd in 1911 artikel 248bis in de zedelijkheidswetgeving opgenomen. Dit artikel verbood ontucht tussen meerder- en minderjarigen van hetzelfde geslacht. Dit was op grond van de gedachte dat de verleiding van jongeren door ouderen een mogelijke oorzaak van homoseksualiteit zou zijn. In 1971 werd het wettelijke artikel geschrapt en kwam homoseksualiteit niet meer voor in het Wetboek van Strafrecht.¹³

8 Hekma, G. (2007). De benen wijd, de stem naar beneden, houdingen tegenover 'nichterigheid' bij homoseksuele mannen, in: Tijdschrift Sociologie themanummer 1 mannelijkheid, Uitgeverij Boom.

9 Keuzenkamp, S., D. Bos, J.W. Duyvendak & G. Hekma (2006). Gewoon doen. Den Haag, SCP, in: Als ze maar van me afblijven, een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam, Universiteit van Amsterdam 2008.

10 Keuzenkamp, S., D. Bos, J.W. Duyvendak & G. Hekma (2006). Gewoon doen. Den Haag, SCP, in: Als ze maar van me afblijven, een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam, Universiteit van Amsterdam 2008.

11 Inspectie van het Onderwijs (2006). De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2005-2006, Utrecht.

12 Amsterdamse Burgermonitor 2007, Dienst Onderzoek & Statistiek. Gemeente Amsterdam.

13 Schippers, J. (1997). Liever mannen. Theorie en praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen. Thesis Publishers, Amsterdam.

2.2 De rol van islam en cultuur

Allochtone homoseksuelen beschouwen hun homoseksuele gedragingen vaak als iets dat niet tot hun identiteit behoort.

Emir Belatoui, coördinator van stichting Secret Garden:

“Je kunt niet voor een ander beslissen of hij/zij homo of lesbo is. Je kunt ook niet zomaar uit gedrag of uit een gesprek afleiden dat iemand homoseksueel is, ook al heb je het vermoeden dat dat wel zo is. Het is goed om de persoon zelf te laten ontdekken welke voorkeur hij/zij heeft. Het is een moeilijk proces en daarvoor moet je mensen de tijd geven.”¹⁴

Veel Marokkaanse en Turkse allochtonen met homoseksuele gevoelens beschouwen zichzelf niet als homo en voelen zich ook niet als zodanig aangesproken.

Om de opvattingen te begrijpen en de wijze waarop Marokkaanse en Turkse Nederlanders met homoseksuele gevoelens omgaan, zijn religieuze en culturele overtuigingen en opvattingen over homoseksualiteit relevant.

In veel (islamitische) landen heersen religieuze en culturele opvattingen die het onmogelijk maken om openlijk en vrij je homoseksualiteit uit te dragen. Homoseksualiteit in de moslimcultuur is een zaak van geheim en zwijgplicht.¹⁵

In deze paragraaf is aandacht voor de wijze waarop in de islam tegen homoseksualiteit wordt aangekeken en voor de positie van homoseksuelen in Turkije en Marokko.

Islam

Souad is moslima en werkzaam bij de politie. Zij is lid van *Roze in het blauw*, een homowerkgroep binnen de politie, en van het Marokkaans netwerk bij de politie.

“In de islam zijn bewegingen die pleiten voor meer ruimte voor homoseksuelen, maar geestelijken die echt voor verenigbaarheid van homoseksualiteit en islam kiezen zijn er nog niet. Zelf ben ik nu minder met het geloof bezig. Het maakt minder deel uit van mijn leven. Het is voor mij belangrijk dat ik een goed mens ben, dat ik andere mensen help en mezelf ontwikkel. Islam is voor mij geen puntenstelsel waarbij je spaart voor een plekje in de hemel. Vroeger had ik wel last van de islam, maar nu probeer ik begrip te kweken en in gesprek te gaan met mensen. Islamiet en homo zijn kan wel tegelijkertijd.”

¹⁴ Citaat uit een interview met de coördinator van stichting Secret Garden.

¹⁵ Kuren, H. 1998. Ten tijde van de sultans was zelfs knapenliefde nog geen taboe. Krantenarchief Trouw.

Ze vervolgt:

“Mijn ouders staan er nu minder afwijzend tegenover. Ze waarderen me nu eerst als mens, wat ik in de slaapkamer doe gaat een ander niet aan. Er zijn al heel veel moslims die open staan voor homoseksualiteit. Die mensen horen we echter nooit in interviews of in moskeeën.

Marokkaanse jongetjes gelden als nummer onder één potenrammertjes. Ik word er niet zo op aangesproken als Marokkaan. Het wordt gebracht als iets Marokkaans, maar mijn ouders hebben ook nooit een homo in elkaar gemept. Ik kan het gedrag niet goed plaatsen. Ik ben op straat nooit aangesproken op mijn homo zijn. Wellicht heb ik mijn uitstraling mee.”¹⁶

In de islamitische wereld wordt homoseksualiteit over het algemeen nog als aangeleerd en fout gedrag beschouwd. Er wordt daarbij ook verwezen naar de Koran, waarin wordt gewaarschuwd voor sodomie of *liwaat* (verkrachting van een man door een andere man, seks met minderjarigen en seks met dieren). Sommige *hadiths* (overleveringen van de Profeet Mohammed) verbieden homoseksualiteit.

Koran

Net als in de Bijbel¹⁷, wordt in de Koran aandacht besteed aan het verhaal van Sodom en Gomorra, de steden, die vernield werden nadat God had vastgesteld dat ‘mannen bij mannen lagen zoals bij een vrouw.’

Drie voorbeelden uit de Koran:¹⁸

Jullie komen vol begeerte tot mannen in plaats van tot vrouwen. Ja, jullie zijn overmatige mensen. (Koran 7:81)

Toen onze beschikking dan kwam keerden wij haar (de stad Sodom) ondersteboven en lieten erop elkaar volgende bakstenen op regenen die bij jou Heer gemerkt zijn en die niet ver van de onrechtplegers weg zijn. (Koran 11:82/83)

En aan Loet hebben wij oordeelskracht en kennis gegeven. Wij redden hem uit de stad die onbetamelijke dingen deed; zij waren slechte, verdorven mensen. (Koran; 21:74)

De termen seksualiteit en homoseksualiteit komen niet voor in de Koran, maar wel worden er voor heteroseksuele geslachtsgemeenschap binnen en buiten het islamitische huwelijk twee verschillende woorden gebruikt: *Nikah* en *Zina*. In de Koran wordt homoseksuele geslachtsgemeenschap niet expliciet genoemd, maar aangeduid met de algemene term ‘slechte dingen’. Een van die daden is mannen met wellust benaderen.

¹⁶ Citaat uit het gesprek met Souad tijdens een bijeenkomst van Roze Links.

¹⁷ Vergelijkbare teksten uit de bijbel:

‘Met een man mag u geen omgang hebben zoals met een vrouw; dat is een gruwel.’ (Leviticus 18:22)

‘Als een man met een andere man omgang heeft zoals een vrouw, begaan beiden een afschuwelijke daad. Zij moeten ter dood worden gebracht.’ (Leviticus 20:13)

‘Daarom heeft God hen prijsgegeven aan ontterende hartstochten. Hun vrouwen hebben de natuurlijke omgang verruild voor de tegennatuurlijke. Eveneens hebben de mannen de natuurlijke gemeenschap met vrouwen opgegeven en zijn ze in lust voor elkaar ontbrand: mannen plegen ontucht met mannen.’ (Romeinen 1:26)

¹⁸ Citaat uit het gesprek met Souad tijdens een bijeenkomst van Roze Links.

Volgens Omar Nahas¹⁹, de oprichter van stichting Yoesuf voor islam en maatschappelijke vraagstukken, zijn de moslimgeleerden het in het algemeen over eens dat de islam seks tussen twee personen van hetzelfde geslacht afwijst en dat het strafbaar is wanneer (anale) seks in het openbaar plaats vindt. Overigens is ook heteroseksuele seks in het openbaar strafbaar. Om gestraft te kunnen worden moeten echter minimaal vier moslims getuige zijn geweest van de seksuele daad. De straf voor (anale) seks in het openbaar verschilt per situatie en kan alleen worden toegepast op moslims in een land waar de islamitische wetgeving geïmplementeerd is. De wettelijke regels hebben dus geen consequenties voor het homoleven (van moslim en niet-moslims) in Nederland, het westen of in de niet strikt islamitische landen.

Het verbod op homoseksualiteit binnen de islam is volgens de Marokkaanse socioloog Abdessamed Dialmy geen vast gegeven.²⁰ Op uitnodiging van de Universiteit van Amsterdam hield hij een lezing over zijn visie op islam en homoseksualiteit en verklaarde onder andere: "In een 'moderne islam', zijn mensen gelijkwaardig. Die gelijkwaardigheid bestaat ook op seksueel gebied, of het nu gaat om mannen en vrouwen, getrouwen en ongehuwden, hetero's en homo's. Niemand zou zijn identiteit hoeven te verloochenen."

De Britse islamoloog Amanullah de Sondy gaat verder: hij is van mening dat islam en homoseksualiteit prima samengaan. Het is niet de Koran maar de homofobe opvattingen van veel moslims die volgens hem de oorzaak zijn van hun opvattingen over homoseksualiteit.²¹

In een onderzoek van de Universiteit van Amsterdam²² wordt de reden voor het geweld dat door Marokkaanse jongeren in Amsterdam tegen homoseksuelen wordt gepleegd niet bij de religie gelegd, maar bij ideeën over mannelijkheid en seks.

Homoseksualiteit in Turkije

Uit de geschiedenis van Turkije blijkt dat de samenleving in het verleden toleranter stond tegenover homoseksualiteit dan nu het geval is.

Tijdens het Ottomaanse Rijk (1301-1923) hadden seksen homoseksuele contacten een belangrijke plaats in het dagelijks leven en ook in de literatuur en dichtkunst werden homoseksuele liefdesuitgebreiden zonder enige gêne beschreven. Vooral in de Tulpentijd (1718-1730) was er sprake van een grote seksuele vrijheid. Homoseksualiteit in het Ottomaanse rijk werd *Oglancılık* genoemd en speelde zich vooral af in de hammams (badhuizen) die speciaal voor mannen en vrouwen waren ingericht. Vooral jongens 'zonder baardgroei' (*hadim*) waren geliefd bij de sultans.

19 Nahas, O. (2001). *Islam en Homoseksualiteit*. Uitgeverij Bulaaq, Amsterdam.

20 Dialmy, A. Tijdens een bijeenkomst georganiseerd door de afdeling homostudies van de UVA voor het stadsdeel Slotervaart, 2009.

21 www.holebiinfo.nl.

22 Buijs, Hekma, Duyvendak. (2008). *Als ze maar van me afblijven. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam*, Universiteit van Amsterdam.

Na de *Tanzimat*, de hervormingsperiode van 1839 tot 1876, werd de regeringsvorm door de sultans naar Frans model geherstructureerd. Deze hervormingen hielden in eerste instantie een constitutionele, financiële en militaire hervorming in. Het westen begon echter ook steeds meer invloed te krijgen op het dagelijks leven, inclusief de seksualiteitsbeleving. Seksualiteit werd steeds meer met taboes omgeven en als zondig beschouwd. Hoewel homoseksualiteit niet strafbaar werd gesteld, zoals in het toenmalige Europa het geval was, werden homoseksuele relaties wel steeds minder geaccepteerd. Cevdet Pasa, een historicus aan het Ottomaanse hof verwoordt dit in zijn boek *Maruzat* als volgt: 'Tijdens de Tanzimat heeft een liefde voor vrouwen zijn intrede gedaan. Uit schaamte voor de reactie van Europa verbergen wij onze liefde voor jongens.' Als gevolg van deze ontwikkeling werden erotiek en homoseksualiteit als obscene bestempeld.²³

Van 1999 tot 2006, ook wel de 'Tweede Tulpentijd' genoemd, begon de Turkse homobeweging, aangemoedigd door de Europese Unie, op te leven. Een korte periode waren homoseksuelen meer zichtbaar in het openbare leven en in de media.

Sinds 2006 zijn echter alle in de tot dan toe als homovriendelijk bekend staande steden Istanbul en Izmir homo-opvanghuizen weer gesloten.

Hoewel Turkije het enige islamitische land is waar homoseksualiteit niet bij wet verboden is, is de druk op homoseksuele mannen en vrouwen opgevoerd. Een baan vinden als openlijke homoseksuele man of lesbische vrouw is vrijwel onmogelijk. Veel homoseksuele mannen, vrouwen en travestieten belanden hierdoor gedwongen in de prostitutie. Tijdens periodieke 'schoonmaakacties' lopen ze de kans opgepakt te worden voor zedenschennis, wat wel als een strafbaar feit geldt in Turkije.

Daarnaast neemt ook de tolerantie in de samenleving zienderogen af: uit een omvangrijk onderzoek van de *Vereniging voor seksuele voorlichting, onderzoek en seksuele gezondheid* (CETAD) uit november 2009, blijkt dat tweederde van de bevolking geen homo als buurman zou willen hebben, éénderde van de ondervraagden zegt er geen problemen mee te hebben indien zijn of haar buurman openlijk homoseksueel zou zijn.²⁴ De afnemende tolerantie jegens homo's heeft ertoe geleid dat homo's en lesbiennes voorzichtiger zijn in hun gedrag en ervoor oppassen de indruk te wekken dat ze homoseksueel zouden zijn, uit angst voor ontslag of voor geweld uit de omgeving.

De grootste homobelangenorganisatie in Turkije, Lambda GL, meldt op haar website dat het aantal klachten van homoseksuele mannen en vrouwen, transseksuelen en travestieten over discriminatie, geweld en treiterijen 'schrikbarend is toegenomen'.²⁵

23 Bardakçı, M., 2009, *Osmanlı'da Seks*, Uitgeverij İnkılap, Istanbul

24 www.cetad.org

25 www.lambda.com

Homoseksualiteit in Marokko

In Marokko wordt een homo *zamel* genoemd, soms ook *hassas of luat*.

Het zijn scheldwoorden voor mannen die seksuele contacten hebben met andere mannen. Het is een groep waarover Marokkanen liever niet praten. “In Marokko doen ze het stiekem en vinden ze het niet leuk, wanneer ze homoseksueel of ‘zamel’ worden genoemd. Als je dat tegen iemand zegt, dan krijg je ruzie met hem”, aldus een Marokkaanse student in *Tussen Schaamte en Mannelijkheid*, een studie van Paul van Gelder naar seksuele relaties en beschermingsgedrag onder Marokkaanse mannen.²⁶

Homoseksuele handelingen worden in Marokko getolereerd, zolang het maar binnenskamers gebeurt.²⁷ “Want wat er tussen vier muren gebeurt, weet niemand.”²⁸

Volgens de Marokkaanse Mensenrechtenorganisatie *Forum Vérité et Justice* hebben homo's in Marokko relatief veel vrijheid, ondanks beperkende bepalingen in het Marokkaans wetboek van strafrecht. Toch worden homo's beperkt door de culturele opvattingen (codes) over hoe de Marokkaanse samenleving tegen de homoseksualiteit aankijkt. De belangrijkste culturele opvatting is dat homoseksualiteit in Marokko binnenshuis moet blijven.

Hoewel bijna iedereen op buurtniveau wel een homo of een lesbienne kent, is dit meestal niet openlijk bekend. Homoseksuelen komen namelijk zelden uit de kast. In Marokko draait alles om de goede naam van de familie, maar in het verborgene gebeurt van alles dat niet mag- vooral op het gebied van seks.²⁹

De Marokkaanse socioloog Abdessamad Dialmy verklaarde tijdens een interview dat ten behoeve van deze quick-scan met hem werd gevoerd dat er sprake is van een ‘seksuele explosie’ in Marokko. Volgens hem heeft een liberaliseringproces van seksualiteit zijn intrede gedaan in Marokko, maar blijft de islam het belangrijkste referentiekader.

De Eindhovense imam Ahmed El-Ouazzauni bevestigt dat homoseksualiteit verboden is in de islam. Je kunt volgens hem daarom niet in Marokko niet in het openbaar zeggen dat je homo bent. “Dat mag niet, want in Marokko is homoseksualiteit verboden. De overheid straft. Dat is politiek, dat is cultuur.”³⁰

Net als binnen de christelijke traditie heerst binnen de islamitische traditie de gedachte dat seksualiteit, in het bijzonder de mannelijke penetratie, ten dienste van de voortplanting hoort te zijn. Dat zou ook kunnen verklaren waarom er in Marokko meer over homoseksuele mannen wordt gesproken dan over homoseksuele vrouwen. De lesbiennes in Marokko blijven daardoor buiten beeld. Veel vrouwen met homoseksuele gevoelens in Marokko kampen met psychosociale klachten omdat ze niet zichzelf kunnen zijn, aldus de Marokkaanse socioloog Abdessamad Dialmy.

26 Butter, E. (2004). *Islam, Cultuur en de Rechten van de Mens*. Amsterdam: ACB Kenniscentrum.

27 Riemersma, G. *De Morgen* 2008.

28 Citaat uit een interview met een jongen in Marokko. *De Morgen*, 2008.

29 Taïa, A. *Marokkanen zijn grote acteurs*. Trouw, 2007.

30 www.holebiinfo.nl

In Marokko was tot aan het begin van deze eeuw het geloof wijdverbreid dat jongens en mannen een aantal bewonderenswaardige, mannelijke eigenschappen konden verwerven door de penis van de bezitter van die eigenschappen in het eigen lichaam toe te laten. Een jongen verkrijgt status en sterkere mannelijke eigenschappen wanneer hij gepenetreerd wordt door een man die hoog in de sociaal-maatschappelijke hiërarchie staat en sterke mannelijke kenmerken bezit. De jongens en mannen associëren penetratie meestal met ongelijkheid. Een 'oudere' man bevestigt zijn macht door een jongen te penetreren.

3 **Beleid en hulpverlening, methodieken en initiatieven**

In het vorige hoofdstuk is een korte schets gegeven van de problematiek die specifiek is voor allochtone hltb's. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op het beleid van de Nederlandse overheid om de emancipatie van allochtone hltb's te bevorderen (paragraaf 3.1). Hierbij is bijzondere aandacht voor het onderwijs. Vervolgens wordt aandacht gegeven aan de hulpverlening (paragraaf 3.2): welke methodieken worden er gebruikt voor de emancipatie van allochtone hltb's?

In de laatste paragraaf (3.3) worden enkele initiatieven genoemd.

3.1 **Beleid**

Nederland wordt vaak gezien als een land dat tolerant is ten opzichte van homoseksualiteit. Homoseksuelen kunnen relatief gemakkelijk uit de kast komen en sinds een aantal jaar zelfs officieel trouwen. Er is jaarlijks een *Gay Pride* in Amsterdam, er is een homomonument voor de herdenking van de homoseksuele slachtoffers van de tweedewereldoorlog, er zijn gaykranten, homoclubs en belangenverenigingen. De homoseksuele identiteit heeft een belangrijke stempel gedrukt op de wereld van kunst, cultuur, tv, film en literatuur.

Toch is dit maar een deel van de werkelijkheid. Voor jongeren is het nog steeds moeilijk uit de kast te komen en 'homo' is bijvoorbeeld in het onderwijs en in voetbalstadions een vaak voorkomend scheldwoord. In feite is er sinds de jaren 60 van de vorige eeuw pas echt sprake van homo-emancipatie. Uitsluiting en discriminatie werden pas in 1993 strafbaar gesteld en het burgerlijk huwelijk werd pas op 1 april 2001 opengesteld voor gelijkgeslachtelijke paren.

Sinds enkele jaren is er meer aandacht voor de diversiteit binnen homo-emancipatie. Daar waar het beleid zich eerst vooral richtte op de homoseksuele man bij homo-emancipatie, zie je in toenemende mate erkenning en beleidsaandacht groeien voor andere groepen binnen de homo-emancipatie, zoals voor vrouwen, ouderen en allochtonen.

Allochtonen

Wanneer het om allochtonen en homoseksualiteit gaat, lijken de berichtgeving en beeldvorming voor een belangrijk deel in het teken te hebben gestaan van geweldsincidenten tegen homoseksuelen, gepleegd door Marokkaanse jongeren. Het idee dat allochtonen (lees: moslims) vanuit hun religieuze opvattingen homoseksualiteit verwerpen en afkeuren is daardoor een grote rol gaan spelen in het maatschappelijk debat.

In dit maatschappelijke debat speelde de voorzitter van het voormalige Amsterdamse stadsdeel Slo-tervaart, Ahmed Marcouch, een grote rol. Hij heeft zich hard gemaakt voor homo-emancipatie. Hij pleitte in 2009 voor een homocafé en de start van de botenparade van de Gay Pride in zijn stadsdeel. Het waren voorstellen die volgens hem als een soort shocktherapie de homo-emancipatie onder moslims in het stadsdeel moesten bevorderen.

Daartegenover staat de negatieve aandacht voor allochtonen en homo's. Zo menen sommigen dat geweld tegen homoseksuelen 'gebruikt' wordt voor een anti-islamagenda. De organisatie *Women Speak* organiseerde in 2008 een debat over homo-emancipatie met de naam 'Trots op homo's en lesbo's? De Nederlandse leeuw in een roze hemdje.' Tijdens dit debat werd gesteld dat 'Homo-emancipatie lijkt geworden tot één van de pionnen in de xenofobe anti-islamtaal.'³¹

Hoe ziet het huidige beleid eruit?

Met financiële steun van het ministerie van VWS ging in 2005 het tweejarige *Vierstedenproject* van start, waarbij de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Tilburg – zich inspanden voor het ontwikkelen van hulp op maat voor jonge allochtone hltb's met problemen. Het project werd in 2008 geëvalueerd in het rapport 'Dubbel en Dwars'.³² Hierin zijn enkele good practices opgenomen.

De activiteiten bleken veel nieuwe kennis en samenwerkingsverbanden te hebben opgeleverd, met een concreet hulpverleningsaanbod voor allochtone hltb's. Toch werd ook geconcludeerd dat de bereikte doelgroep maar een topje van de ijsberg betrof en dat het westerse model voor homo-emancipatie onvoldoende werkte voor allochtone jongeren.³³

31 Verslag bijeenkomst 15 juni 2008: *Trots op homo's en lesbo's? De Nederlandse leeuw in een roze hemdje*
<http://www.fairculture.nl/Trots-op-homo%27s-en-lesbo%27s.pdf>

32 <http://www.movisie.nl/eCache/DEF/1/19/139.html>

33 http://www.coc.nl/dopage.pl?thema=any&pagina=viewartikel&artikel_id=2362

Voorbeeldprojecten uit het Vierstedenproject

Amsterdam – Veilige Haven

Veilige Haven is een samenwerkingsproject tussen Schorer en HVO-Querido, Stichting Habibi Ana, COC Amsterdam en ACB Kenniscentrum. Het project richt zich op opvang en ontmoeting voor allochtone holebi's (homo's, lesbiennes en biseksuelen). Er is een 'fysiek' veilige haven en nachtopvang gerealiseerd. Daarnaast is er een spreekuur. De samenwerking met bestaande relaties is versterkt en er zijn nieuwe relaties opgebouwd, waaronder die met de gemeente Amsterdam en met zelforganisaties.

Veilige Haven heeft een website met veel informatie voor allochtone holebi-jongeren uit Amsterdam. *Veilige Haven* heeft een eigen methodiekbeschrijving uitgebracht.

Den Haag – Hallo Holebi

Hallo Holebi is een samenwerkingsproject van de gemeente Den Haag, COC Haaglanden, Stichting Rainbow Den Haag en TeleTrust.

De belangrijkste doelstellingen zijn het ontwikkelen van ontmoetingsplekken, het bieden van zorg en hulpverlening, en bewustwording.

Er is een aparte website ingericht. Andere onderdelen van het project zijn: een voorlichtingsprogramma op scholen, een publiciteitscampagne, huiskamerbijeenkomsten voor vrouwen, training van professionals en een fototentoonstelling.

Rotterdam - i2Rotterdam

i2Rotterdam is een project ter ondersteuning van allochtone jongeren in Rotterdam met als doel de ontwikkeling van een zorg- en hulpaanbod, training van professionals, en netwerk- en methodiekontwikkeling.

Het project bestaat uit een digitale huiskamer, samenwerking met zelforganisaties, een publiciteitscampagne en een methodiekontwikkeling.

Gewoon homo zijn

In de nota 'Gewoon homo zijn'³⁴ presenteerde het ministerie van OC&W in 2007 een nieuwe ambitie en impuls voor het homo-emancipatiebeleid. Het kabinet constateerde in deze nota dat de homotolerantie in de afgelopen decennia is verbeterd, maar dat er zorg blijft over intimidatie en geweldsdelicten jegens homoseksuelen en over aanhoudende meldingen van discriminatie en uitingen van homohaat op het internet. Daarom blijft het bevorderen van de sociale acceptatie van homoseksualiteit een belangrijk doel van het beleid. Het gaat dan vooral om het bestrijden van onveiligheid, discriminatie en geweld tegen homoseksuelen.

Wat betreft de emancipatie van allochtone hltb's, erkent het kabinet dat deze groep eerder in een isolement kan komen wanneer de omgeving hen niet accepteert. Om dit tegen te gaan zijn met achttien gemeenten samenwerkings-afspraken gemaakt en vastgelegd in een zogenaamd koploperconvenant.

De betrokken koplopergemeenten zijn: Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Deventer, Dordrecht, Enschede, Groningen, Heerlen, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg, Utrecht en Zwolle.

Homoseksualiteit en onderwijs

Uit een onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs³⁵ blijkt dat je op school beter niet voor je homoseksualiteit uit kunt komen. In hetzelfde onderzoek wordt opgemerkt dat leerlingen die het minst open staan voor homoseksualiteit, vaak op een school zitten waar het minste beleid bestaat. Leerlingen die meer open staan voor homoseksualiteit, zitten op scholen die de meeste beleidsinitiatieven kennen.

De meeste Nederlandse scholen geven nog steeds geen tot weinig aandacht aan homoseksualiteit. In een interview zegt docent Peter van Maaren³⁶ het volgende:

“Op scholen ontbreekt het aan een visie op homobeleid. Schoolbesturen doen wat terughoudend en spreken hun betrokkenheid niet vaak uit. Incidenteel zijn er lokale scholen in Amsterdam die voorlichting over homoseksualiteit organiseren, maar het is geen structurele bezigheid. Dat stimuleert de leerkrachten en leerlingen niet om openlijk over hun homoseksualiteit te kunnen praten. Het is ook een gemiste kans om de allochtone leerlingen, die moeite hebben met homoseksualiteit, kennis te laten nemen van homoseksualiteit. Een school kan momenteel niet zomaar ontkennen dat er leerkrachten en leerlingen zijn die homoseksuele gevoelens hebben. De school moet dan ook ervoor zorgen dat een visie op homoseksualiteit ontwikkeld wordt en geïntegreerd is in haar schoolbeleid.”

Een onderzoek van de Nationale Jeugdraad bevestigt het beeld dat in de praktijk weinig scholen homoseksualiteit bespreekbaar maken.³⁷

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W) gaf de Inspectie van het Onderwijs begin 2008 de opdracht rondetafelbijeenkomsten te organiseren met jongeren en experts.³⁸

Naar aanleiding van de georganiseerde rondetafelbijeenkomsten heeft de Inspectie van het Onderwijs de brochure 'Anders zijn is van iedereen' ontwikkeld. Met deze brochure wil de inspectie kennis over het onderwerp homoseksualiteit vergroten, alsook scholen en bestuurders handvatten bieden om het onderwerp bespreekbaar te maken.

35 Inspectie van het Onderwijs (2009). Weerbaar en Divers, een onderzoek naar seksuele diversiteit en seksuele weerbaarheid in het onderwijs. Utrecht.

36 Peter van Maaren is docent op een ROC en schrijver van het boek 'Mijn meester is een homo'.

37 Seksualiteit en Tolerantie. Homo-emancipatie op school', Nationale Jeugdraad, 2006.

38 Inspectie van het Onderwijs (2009). Anders zijn is van iedereen. Gesprekken met schoolgaande jeugd over hetero- en homoseksualiteit.

In haar onderzoek naar seksuele diversiteit en seksuele weerbaarheid zegt de Inspectie van het Onderwijs: 'Het feit dat leerlingen zo vaak zeggen dat men niets of weinig doet aan onderwerpen als seksualiteit, homoseksualiteit en seksuele weerbaarheid geeft dan ook te denken (.....). Scholen profileren zich niet nadrukkelijk op de thema's diversiteit en weerbaarheid. Zo'n profilering zien scholen eerder als schadelijk, omdat die het imago van de school kan kleuren en ouders of leerlingen kan afschrikken.'³⁹

Volgens de Inspectie van het Onderwijs is het nodig dat er een breed pakket aan beleidsmaatregelen komt, waarbij voorlichting over seksuele diversiteit in het onderwijs aandacht krijgt. Het is daarbij effectief om oog te hebben voor homospecifieke aspecten. Homoseksualiteit verdient specifieke aandacht die niet los staat van de omgangsvormen binnen het onderwijs, maar wel aansluiting vindt bij andere beleidsmaatregelen zoals veiligheid en diversiteit.

COC

Binnen het onderwijs speelt COC Nederland een belangrijke rol om homoseksualiteit bespreekbaar te maken en de tolerantie te helpen vergroten. Daarvoor geeft COC Nederland op scholen voorlichting over homoseksualiteit.

De werkgroep LTV (Landelijke Training van Vrijwilligers) van COC Nederland is belast met de ontwikkeling van trainingen en voorlichting.

³⁹ Inspectie van het Onderwijs (2009). Weerbaar en divers. Een onderzoek naar seksuele diversiteit en seksuele weerbaarheid in het onderwijs.

3.2 Hulpverlening: methodieken en good practices

Meer aandacht voor moeilijk bereikbare allochtone hltb's

Aanvankelijk waren de meeste homo-organisaties vooral gericht op autochtone en weinig op allochtone homoseksuelen. Een vaak gehoorde klacht van allochtonen was dat verschillende homo-organisaties slechts oog hebben voor de 'witte' homo. Dit had enerzijds te maken met het feit dat er weinig specifieke deskundigheid was om de allochtone homoseksuelen te kunnen helpen. Anderzijds lag het ook aan de allochtone homoseksuelen zelf: zij waren immers onzichtbaar en onbereikbaar.

Tegenwoordig wordt echter steeds meer aandacht gegeven aan de allochtone doelgroep. Verschillende organisaties willen onder andere allochtonen met homoseksuele gevoelens helpen hun eigen (homoseksuele) identiteit vorm te geven.

Toch blijkt het nog steeds moeilijk voor vele (homo)organisaties om homoseksuele allochtonen te bereiken. Bij een groot aantal (homo)instellingen en belangenbehartigers ontbreekt het aan een benadering die beter is afgestemd op de specifieke behoeftes van homoseksuele allochtonen.

Dit blijkt ook uit de interviews die wij voor dit onderzoek hadden met een aantal homo-organisaties over hun ervaringen met en hun aanpak gericht op allochtonen en homoseksualiteit.

Zo verklaarde Juul van Hoof van Movisie:

“Al jaren zijn wij bezig projecten op te zetten die voor allochtonen met homoseksuele gevoelens. Door middel van die projecten willen wij homoseksualiteit binnen verschillende allochtone doelgroepen bespreekbaar maken. Het lukt ons niet altijd om dat te bereiken. De gehanteerde benadering is namelijk gebaseerd op een directe communicatie over je homoseksualiteit. Voor allochtonen is het niet altijd makkelijk om over de hun seksuele voorkeur te praten. Daardoor vraag ik me al een tijdje af of de coming-outbenadering wel geschikt is voor allochtonen. Dat weet ik nog niet zo goed. Daarentegen heb ik gemerkt dat indirecte communicatie meestal wél werkt. Tijdens verschillende voorlichtingsbijeenkomsten aan Turkse moeders heb ik ervaren dat het goed is om over opvoeding te praten. Gaandeweg merk ik dat zij opener spreken over de mogelijkheid dat hun kinderen zich aangetrokken kunnen voelen tot andere kinderen van hetzelfde geslacht. Je moet dus rekening houden met de culturele achtergrond van de allochtone doelgroepen.”

Een medewerkster van Schorerstichting:

“Nog bij veel organisaties is er sprake van gebrek aan kennis. De kennis is nog niet volledig; er is wel kennis over de cultuur, en over de religie, los van elkaar maar nooit in samenhang.”

En de coördinator van Secret Garden:

“Gun de allochtone doelgroep met homoseksuele gevoelens de ruimte om hun eigen verhaal te vertellen. Je hoeft de homoseksualiteit niet te benadrukken, accepteer dat iemand niet over zijn/haar geaardheid wil praten. Benader allochtonen niet direct, ze kunnen moeilijk loskomen van hun omgeving, ze willen hun imago ongeschonden houden.”

Een allochtone coming-out?

In Nederland is zelfacceptatie een sleutelbegrip bij de emancipatie van homo's. Het vormt de basis voor wat het 'coming-outproces' genoemd. Deze term is afgeleid van wat in Amerika 'coming out of the closet' wordt genoemd en wat in Nederland wel het 'uit de kast komen' is. Hiermee wordt bedoeld op het proces dat voorafgaat aan het naar buiten treden als homoseksueel.

Schneider en Tremble omschrijven een coming-out als het ontwikkelingsproces door middel waarvan homoseksuele mensen hun seksuele voorkeur leren herkennen en ervoor kiezen om deze kennis te integreren in hun persoonlijke en sociale levens.⁴⁰

Waarom is het proces van coming-out zo belangrijk?

Rekening houdend met de maatschappelijke beeldvorming, die als het om homo's gaat als relatief negatief valt te beschouwen, en de socialisatie van bepaalde groepen, is het niet vanzelfsprekend dat iemand openlijk voor zijn/haar eigen homoseksuele gevoelens uitkomt.

Coming-out in een collectieve culturele context

Het coming-outproces impliceert dat iemand in staat moet zijn of haar eigen leven te leiden. Het stelt het individu centraal en houdt daardoor weinig rekening met de collectieve culturele context waarmee allochtone homoseksuelen te maken hebben. Dat is voor allochtone hltb's bijzonder relevant. Zij ondervinden vaak problemen vanwege een grote tegenstelling tussen de thuiscultuur en de Nederlandse cultuur c.q. de homoseksuele subcultuur. Ze zijn opgegroeid met duidelijke opvattingen over hoe een man en een vrouw zich (seksueel) behoren te gedragen. De angst om er niet bij te horen, familieverbanden te moeten verliezen en niet aan de gewenste sociale normen en waarden te voldoen, zorgt vaak voor problemen bij allochtone homoseksuelen. Zij betwijfelen bovendien of het uit de kast komen voor hen een winstsituatie zal opleveren. Het is maar de vraag of het uiten van gevoelens ook zal leiden tot acceptatie.

Voor de hulpverlening is het van groot belang om kennis te hebben van dergelijke opvattingen over seksualiteit en homoseksualiteit binnen de allochtone culturen.

Juul van Hoof van Movisie zegt hierover:

“In de aanpak van homoseksualiteit gericht op allochtone doelgroep kun je je ogen niet sluiten voor hun culturele achtergrond. Het is niet zinvol om hun culturele situatie niet serieus te nemen.”

Door de meeste homo-organisaties en belangenbehartigers wordt onvoldoende stil gestaan bij de (negatieve) consequenties voor allochtonen van het proces van uit de kast komen.

Een hulpverlener dient in het werken met (islamitische) allochtonen niet in eerste instantie de coming-outbenadering te benadrukken. Een meer vraaggerichte benadering bij hulpverleners zou er verder voor kunnen zorgen dat homoseksualiteit bij (islamitische) allochtone homo's en lesbiennes geen opgelegde identiteit is of hoeft te zijn. De (islamitische) allochtonen met homoseksuele gevoelens hebben er baat bij wanneer zij geholpen worden om eigen vragen te formuleren betreffende hun coming-out.

⁴⁰ Schneider, M. en B. Tremble (1986). *Gay or straight? Working with the confused adolescent*. In: J. Schippers (1997). *Liever mannen, theorie en praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen*. Thesis Publishers, Amsterdam.

3.3 Initiatieven

Om de emancipatie van allochtone homoseksuelen te verbeteren evenals de hulpverlening aan deze groep, is er een begin gemaakt met het opzetten van een landelijke infrastructuur opgezet. In 2005 hebben Movisie en verschillende landelijke projectorganisaties gezamenlijk initiatief genomen om een infrastructuur rond voorlichting en hulp aan allochtone jongeren met hbt-gevoelens op te zetten. Inmiddels zijn er landelijk, regionaal en lokaal, dankzij de inspanningen van diverse betrokkenen, projecten, netwerken en samenwerkingsverbanden ontstaan.⁴¹

Hieronder een overzicht van initiatieven.

Stichting Habibi Ana

Stichting Habibi Ana⁴² is in juni 2004 als een project gestart. Sindsdien heeft Habibi Ana zich ontwikkeld als een zelforganisatie van en voor allochtone homo-, bi- en transseksuele mannen en vrouwen.

Habibi Ana zet zich in voor het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen verschillende culturen en religieuze – met name islamitische – gemeenschappen. De stichting probeert bij te dragen aan het bevorderen van zelfacceptatie en emancipatie van (religieuze) allochtonen met homoseksuele gevoelens. Dit wil Habibi Ana realiseren middels verschillende activiteiten voor de doelgroep zoals discussiebijeenkomsten, voorlichting over gezondheid en seksualiteit, hulp bij het bespreekbaar maken, het ontdekken van de eigen seksualiteit en het bevorderen van zelfacceptatie en emancipatie.

Ook biedt de stichting praktische hulp bij het opbouwen van een persoonlijk netwerk en adviseert ze bij het vinden van een mogelijk vervolg van de hulpverlening.

Een van de belangrijkste activiteiten van de stichting is het verlenen van steun aan homoseksuele jongeren van allochtone afkomst via het Steun- en Informatie Punt. Het Steun- en Informatie Punt is een 'huiskamer', waar jongeren terecht kunnen voor gesprekken, informatie en doorverwijzing voor overnachting, onderdak of therapeutische hulpverlening. De ondersteuning door de hulpverleners van Stichting Habibi Ana is gericht op empowerment van de hulpvrager.

Daarnaast organiseert Habibi Ana sociaal-culturele activiteiten. Twee keer per maand worden thematische discussieavonden gehouden in het café Habibi Ana. Veelal zijn de discussieavonden gericht op omgangsvormen en communicatie in de Nederlandse samenleving en hoe 'bruggen te slaan' naar de eigen cultuur.

Habibi Ana streeft ernaar een veilige ontmoetingsplek te creëren waar iedereen zich vrij kan uiten.

41 Movisie, Kenniscentrum en advies voor maatschappelijke ontwikkeling (2008). Dubbel en dwars. Naar hulpverlening-op-maat voor allochtone jongeren (m/v) met homoseksuele gevoelens.

42 www.nicisinstituut.nl

Malaica

Malaica⁴³ bestaat sinds december 2009 en is de opvolger van stichting Yoesuf.

Malaica betekent engel, zowel in het Swahili als in het Arabisch. Het is een nieuw Nederlands initiatief dat zich bij de bestaande initiatieven aansluit om homoacceptatie te bewerkstelligen. De stichting wil acceptatieweerstanden als gevolg van misverstanden en frustraties over homoseksualiteit wegnemen en streeft ernaar om spanningen rondom seksuele diversiteit te verminderen.

Malaica wil binnen verschillende geloofsgemeenschappen met weerstanden de dialoog over homoseksualiteit aangaan en acceptatie bevorderen. De prioriteit van Malaica ligt bij het effectief beschermen van homoacceptatie binnen biculturele groepen en hun omgeving.

Door middel van dialoogactiviteiten probeert Malaica met groepen die 'levensbeschouwelijke en biculturele bezwaren' hebben tegen homoseksualiteit in gesprek te gaan. Zo streeft ze ernaar homoacceptatie te bevorderen, waardoor voor homo's en lesbiennes de ontwikkelingsvrijheid en handelingsruimte wordt vergroot om naar eigen inzicht vorm te kunnen geven aan zelfacceptatie en maatschappelijke acceptatie van 'seksueel burgerschap'.

Bij seksueel burgerschap denkt Malaica aan de eisen die we in Nederland na honderd jaar acceptatie inmiddels stellen aan rechten, relaties en seksuele vrijheden van mannen en vrouwen.

De stichting steunt betrokkenen die te maken hebben met 'biculturele weerstanden tegen openheid', communicatie en kennisuitwisseling over seks en relaties, homoacceptatie en seksueel burgerschap.

Een van de belangrijkste activiteiten van de voorloper van Malaica, stichting Yoesuf, was de 'Dialoog'. Met deze activiteit beoogde stichting Yoesuf homoseksualiteit bespreekbaar te maken in etnische kringen. Malaica zal deze activiteit continueren.

Stichting Secret Garden

Stichting Secret Garden⁴⁴ is een zelforganisatie van homo- en biseksuele moslims, islamitische lesbiennes en transgenders en sympathisanten. De stichting is in 1994 opgericht en wil bovenstaande doelgroepen met elkaar in contact brengen en voor hun belangen opkomen.

Secret Garden doet vooral veel aan voorlichting. De stichting organiseert ongeveer vier themabijeenkomsten per jaar. Samen met diverse gastsprekers krijgen de aanwezigen de ruimte om met elkaar over een bepaald onderwerp te discussiëren.

Verder houdt Secret Garden spreekuur voor mensen die vragen hebben rondom homoseksualiteit, vooral in relatie tot de islamitische gemeenschappen. Daarnaast zorgt de stichting voor opvang en begeleidingsmogelijkheden: voor mensen die ontdekken dat zij gevoelens hebben voor iemand van hetzelfde geslacht, kan er veel veranderen in hun leven. Secret Garden biedt begeleidingsgesprekken en kijkt samen met de betrokkene of er opvang nodig is.

Eén keer per week wordt er een ontmoetingsavond in een multiculturele sfeer georganiseerd.

Recent heeft Secret Garden een forum aan haar website toegevoegd, waarin mensen met elkaar in discussie kunnen gaan over homoseksualiteit met name binnen de moslimgemeenschap.

43 www.malaica.nl

44 www.stichtingsecretgarden.nl

Movisie

Movisie⁴⁵ informeert, adviseert en ondersteunt overheden, belangen- en welzijnsorganisaties over het homo-emancipatiebeleid. Het kenniscentrum legt prioriteit bij het stimuleren en ondersteunen van gemeentelijk beleid. Daartoe voert Movisie gesprekken met wethouders en ambtenaren en wordt de ontwikkeling van nieuwe projecten ondersteund.

Elke twee jaar wordt de stand van zaken in de gemeenten met betrekking tot het homo-emancipatie gemeten in de *Monitor gemeentelijk homo-emancipatie*.

Movisie kan gemeenten adviseren over lokale knelpunten en oplossingen. Er kan samenwerking worden georganiseerd met reguliere organisaties en een bijdrage worden geleverd aan het welzijn van hbt-burgers door ontmoeting- en voorlichtingsactiviteiten en opvang. Movisie ondersteunt lokale homobelangen-organisaties om deze taken in overleg met de gemeente zo goed mogelijk vorm te geven.

Voor het vergroten van de weerbaarheid van allochtone homoseksuelen heeft Movisie in 2007 in opdracht van FORUM samen met Schorer en Rotterdam Verkeert een internetcommunity opgezet met een database met verwijsmogelijkheden. Ook is er een netwerk van vertrouwenspersonen opgebouwd.

Daarnaast heeft Movisie een toolkit ontwikkeld voor het opzetten van een allochtone homozelforganisatie.

COC Amsterdam

De belangenorganisatie COC Amsterdam⁴⁶ zet zich in voor de sociale acceptatie van seksuele diversiteit en stelt zich de volgende doelen:

- het bieden van een ontmoetingsplaats voor homo- en biseksuele mannen en vrouwen en transgenders, waarbij plezier en ontplooiing voorop staan;
- het stimuleren van initiatieven die de homo-integratie bevorderen;
- het, met de haar ter beschikking staande faciliteiten en middelen, bieden van hulp bij het organiseren van activiteiten die de homo-integratie bevorderen;
- het stimuleren van homo-integratie en in het bijzonder ondersteunen van jongeren, ouderen, vrouwen en allochtonen hierbij;
- het stimuleren van diverse andere organisaties die zich blijvend inzetten voor de homo-integratie;
- het bieden van een dynamisch, cultureel, creatief en intellectueel platform in Amsterdam, ter bevordering en vernieuwing van de homo-emancipatie.

Naast haar verschillende projecten geeft COC Amsterdam voorlichting op scholen. De voorlichting wordt door vrijwilligers gegeven.

Deze voorlichting is zowel voor scholen als voor het COC een grote uitdaging: hoe maak je homoseksualiteit bespreekbaar op scholen, met een zeer diverse leerlingenpopulatie, in een grote stad?

45 www.movisie.nl

46 www.cocoamsterdam.nl

COC Leiden heeft ook een lesmethode ontwikkeld voor scholen met een groot aantal allochtone leerlingen. De cursus gaat vooral in op begrippen als respect, vooroordelen, discriminatie en verantwoordelijkheid.

Veilige Haven

Veilige haven is een project dat COC Amsterdam in samenwerking met Schorer uitvoert en mede door ACB Kenniscentrum is opgezet. Het is bedoeld voor meiden en jongens in Amsterdam met een etnische achtergrond en homo-, biseksuele, lesbische of transgender gevoelens.

Veilige Haven biedt opvang aan allochtone homoseksuelen die uit huis gezet zijn of afstand willen nemen van hun omgeving vanwege hun gevoelens. Bij Veilige Haven kunnen zij terecht met al hun vragen en problemen en kunnen ze in contact komen met anderen in dezelfde situatie.

Bij Veilige Haven kunnen mensen die dat echt nodig hebben een slaapplek krijgen.

Tot slot beschikt Veilige Haven over informatiemateriaal rondom homoseksualiteit en islam.

Documentaire 'Angst voor Liefde'

De hoofdvraag in deze documentaire is of een moslim homoseksueel kan zijn.

De hoofdpersoon is Fatih, een twintigjarige Turkse homo uit Heerlen die kort geleden zijn ouders en de Turkse gemeenschap heeft getrotseerd door openlijk voor zijn homoseksualiteit uit te komen.

Verder komt Omar Nahas van de (voormalige) stichting Yoesuf aan het woord. Hij vertelt over zijn inzet voor de emancipatie van moslimhomo's.

'Angst voor de Liefde' is een korte, in november 2000 bekroonde documentaire van Frank Vellenga.⁴⁷

Internetinitiatieven

Informatie, hulp en advies over homoseksualiteit zijn ook gemakkelijk via internet te krijgen. Verschillende belangenorganisaties zijn online en stellen hun informatie via internet ter beschikking aan geïnteresseerden.

Sociale steun

De Universiteit van Amsterdam heeft in samenwerking met COC Nederland een onderzoek gedaan naar de gezondheid van jongeren die op jongeren van hetzelfde geslacht vallen. Een belangrijk resultaat uit dit onderzoek is dat jongeren sociale steun op het internet vinden. Deze sociale steun is belangrijk voor de gezondheid en voor de afname van negatieve gedachten over seksuele oriëntatie.

Online community's

Voor de emancipatie van (allochtone) homoseksuelen spelen de online community's een belangrijke positieve rol in het bespreekbaar (durven) maken van homoseksualiteit. Het deelnemen aan deze community's is voor grote groepen homoseksuelen en vooral allochtonen toegankelijk en laagdrempelig vanwege de anonimiteit van deze sites.

Hier volgt een selectief (alfabetisch geordend) overzicht van enkele fora voor het bespreekbaar maken en aanpakken van seksualiteit c.q. homoseksualiteit.

[Allesovergay.nl](#)

Internetsite van Schorer. De internetsite biedt antwoord op vragen over homoseksualiteit. Jongeren die vragen hebben over homoseksuele of lesbische gevoelens kunnen hulp, advies en uitleg krijgen. Het gaat over alles wat te maken heeft met homoseksualiteit in relatie tot religie, coming out, seks en discriminatie.

[Digitale huiskamer van i2Rotterdam](#)

Een project ter ondersteuning van allochtone jongeren in Rotterdam en omgeving met homoseksuele, lesbische of biseksuele gevoelens. Hoewel het project zich vooral richt op jongeren, staat het open voor mensen van alle leeftijden. Door middel van verschillende activiteiten zoals de digitale huiskamer en de infolijn wordt geprobeerd een anonieme en veilige ontmoetingsplek te creëren waar iedereen zijn of haar ideeën kwijt kan en zich vrij kan uiten. Op het prikbord staan verhalen en ingezonden teksten van allochtone holebi's die in meerdere of mindere mate anoniem hun verhalen en ervaringen willen delen. Er is ook een mogelijkheid om met vrijwilligers van i2Rotterdam – allen allochtone holebi's – te chatten.

[Expreszo.nl](#)

Een Belgische website voor homoseksuele jongeren met vragen en antwoorden. Met meer dan 100.000 bezoekers per maand is Expreszo.nl een goed bezochte site. Naast algemene informatie over Expreszo biedt de site ExpresZAP (de online tv-gids voor homojongeren), een interactieve forum, dating, chatrooms en ook actualiteiten in Expreszo Headlines.

[Hababam.nl](#)

Een forum en ontmoetingsplek voor Turkse jongeren in Nederland. Het wordt ook wel het virtuele huis van Turkije genoemd. Jongeren kunnen op deze site allerlei onderwerpen met elkaar bespreken. Er wordt geen hulp geboden: de jongeren kunnen slechts met elkaar chatten en onderling van gedachten wisselen over o.a. homoseksualiteit.

[Hulpmix.nl](#)

Jongeren kunnen van maandag t/m vrijdag van 16.00 tot 18.00 uur met een hulpverlener chatten over hun vragen en worstelingen rondom homoseksualiteit. Dit chatforum is anoniem en bedoeld voor jongeren tot twintig jaar. Buiten de chatsessies kunnen zij advies of hulp vragen per mail.

[Nafar.nl](#)

Stichting Nafar is een in Amsterdam gevestigde zelforganisatie voor Noord-Afrikaanse jongeren met homoseksuele gevoelens. Stichting Nafar organiseert bijeenkomsten voor ontmoeting en biedt hulpverlening en voorlichting.

[Respect2love.nl](#)

Een site van Movisie over homoseksualiteit in relatie tot etniciteit, bedoeld om bij te dragen aan het bespreekbaar maken van homoseksualiteit in etnische kring en het weerbaar maken van allochtone jongeren met homoseksuele of lesbische gevoelens. De site fungeert als een portal voor iedereen die vragen heeft over homoseksualiteit en etniciteit. Het onderdeel Toolkit is er voor jongeren die een goed idee hebben voor bijvoorbeeld een bijeenkomst of feest. Jongeren kunnen via de site in contact komen met een vertrouwenspersoon.

4 Allochtone lesbiennes

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan allochtone lesbiennes centraal. Allochtone lesbiennes vormen een relatief onbekende groep, waar nog weinig onderzoek is gedaan. Na enkele inleidende opmerkingen komt in 4.2. de culturele en religieuze achtergrond aan de orde. In paragraaf 4.3. wordt stil gestaan bij de hulpverlening aan allochtone lesbiennes en ten slotte worden in paragraaf 4.4. enkele good practices gegeven.

Lesbisch

Alhoewel het woord lesbisch al sinds de 10^e eeuw gebruikt werd om seksuele relaties tussen vrouwen aan te duiden, blijkt uit niets dat vrouwen in het vroegmoderne Europa zichzelf als lesbisch kwalificeerden. De seksuele mentaliteit, man boven, vrouw onder, was de enige norm van seksueel gedrag. Daarnaast werd er een scherp onderscheid gemaakt tussen wat normaal en abnormaal seksueel gedrag was, een onderscheid dat door justitie en kerk bekrachtigd werd. Seksuele verlangens van een vrouw voor een andere vrouw, was in deze sterk fallocentrisch georiënteerde maatschappij, ondenkbaar.

Lesbische gevoelens gaven aanleiding tot een genderprobleem: vrouwen die zich aangetrokken voelde tot vrouwen kon zich niet meer als vrouw gedragen. Een logisch gevolg hiervan was dat zij zichzelf als man kwalificeerden en zich ook als zodanig gedroegen en kleedden.⁴⁸

De fallocentrische theorie

De zogenaamde fallocentrische theorie stond centraal in de meningsvorming over een lesbische seksualiteit. De fallus, het mannelijk lid in erectie, stond niet alleen symbool voor de mannelijke dominantie, maar werd ook geassocieerd met lesbiennes: dat waren vrouwen die zoekend waren naar iets dat ze niet hadden, namelijk een penis. Volgens deze benadering van seksualiteit werd seks teruggebracht tot penetratie, waarbij een onderscheid werd gemaakt tussen de penetreerder en de gepenetreerde. Seks waar geen penis aan te pas kwam, werd niet als seks gezien en was dus verwaarloosbaar. Seks tussen vrouwen hoefde daarom niet serieus genomen te worden.

Hermafroditisme, het verschijnsel van een overontwikkelde clitoris die als penis zou kunnen dienen om te kunnen penetreren, werd dan ook als enige verklaring gegeven voor lesbische seks. In medische literatuur en reisverhalen werden lesbische vrouwen afgebeeld als vrouwen die zonder uitzondering een lichamelijke afwijking hadden.⁴⁹

De wijze waarop door de eeuwen heen naar lesbische vrouwen werd gekeken, is nog steeds van invloed op de wijze waarop hedendaagse lesbische vrouwen zichzelf beleven en hun leven inrichten.

48 Judith C. Brown (1986). *Immodest Acts; the life of a lesbian nun in Renaissance Italy*. New York: Oxford University Press.

49 Robert Aldrich (Ed.) (2006). *Van alle tijden, in alle culturen: wereldgeschiedenis van de homoseksualiteit*. Standaard Uitgeverij.

De typische pot

Nog altijd heerst het beeld van de lesbienne als een vrouw met overmatig veel mannelijke trekjes. Deze veronderstelling heeft tot gevolg dat bijvoorbeeld veel bedrijven, maar ook vrouwenorganisaties, zich niet graag associëren met lesbische vrouwen.

Lesbienes worden in het algemeen nog niet als vanzelfsprekend beschouwd, worden vaak negatief gewaardeerd of als erotisch ervaren; factoren die het voor lesbische vrouwen lastig kunnen maken om zichzelf positief te beleven.

De marginale rol van lesbiennes in de Nederlandse homobeweging

De oorspronkelijke doelstelling van de in 1946 opgerichte homobelangen-organisatie COC was de integratie van mannen én vrouwen in de maatschappij. Vrouwen werden vooral gedoogd, van enige actieve inbreng was geen sprake. Het COC werd voor lesbiennes in de loop van de 20e eeuw belangrijk waar het juridische gelijkberechting betrof, maar wat betreft sociale issues liepen de belangen van homoseksuele mannen en vrouwen sterk uiteen.

De focus bleef in de praktijk vooral op de problemen van homoseksuele mannen liggen. Ook algemene vrouwenbelangenorganisaties deden weinig voor de problemen en belangen van lesbische vrouwen; zij profileerden zichzelf niet graag met de *potten*.

Nog steeds is de homobeweging vooral een mannenwereld; vrouwen worden in het beleid veelal en passant meegenomen. In onderzoeken is de vraagstelling op de homoseksuele man toegespitst. De lesbische vrouw valt meestal een paragraaf ten dele, waar zij genoeg mee moet nemen. Ook de agenda van de grote belangenorganisaties wordt traditioneel bepaald door issues die homomannen raken. De participatie van lesbische vrouwen blijft in deze organisaties sterk achter.

Binnen de autochtone beweging van lesbiennes wordt de wens om als aparte doelgroep erkend en herkend te worden in de loop der jaren dan ook steeds sterker geuit. Zo benadrukt ook *Stichting Femfusion*, een landelijke belangenorganisatie voor lesbiennes, om de specifieke problematiek van lesbiennes aan te pakken en op de politieke agenda te zetten.⁵⁰

“De allochtone lesbische gemeenschap is erg ‘underground’; met haar in contact komen is hierdoor ontzettend lastig. Veelal zijn dit vrouwen die al heel heftige dingen meegemaakt hebben in hun leven. Daarbij zijn er ook vrouwen die hun keuze gemaakt hebben en nu verder willen met hun leven, en het er verder niet meer over willen hebben.”⁵¹

Waar autochtone lesbiennes steeds meer op de bres staan om de voor hen specifieke problemen aan te pakken, staan allochtone lesbiennes nog aan het begin van hun emancipatiestrijd. Ze worden daarbij gehinderd door hun omgeving, de heersende vooroordelen in de samenleving en een nog groter dubbel loyaliteitsgevoel dan bij allochtone homoseksuele mannen aanwezig is. Allochtone lesbiennes vormen een groep vrouwen die nagenoeg onzichtbaar is, en tot op heden niet op de aandacht mag rekenen van homobelangenorganisaties, beleidsmakers en publiek.

50 www.stichtingfemfusion.nl

51 Aldus Juul van Hoof, adviseur kwaliteit en diversiteit bij Movisie.

4.2 Achtergronden

Religieuze en culturele achtergronden

In hoofdstuk 2 is al uitgebreid aandacht besteed aan religieuze en culturele factoren die een rol spelen bij de beleving van seksualiteit en die per land of regio sterk kunnen verschillen. In deze paragraaf wordt dit uitgebreid met een weergave van de wijze waarop specifiek tegen vrouwelijke seksualiteit en lesbiennes wordt aangekeken.

In islamitische landen worden seksuele behoeften van mannen en vrouwen erkend, met de aantekening dat deze binnen de kaders van een islamitisch huwelijk vervuld moeten worden. Daaraan toegevoegd geldt een goddelijk bevel om voor nageslacht te zorgen.

Volgens de gangbare islamitische opvattingen wordt de vrouw, net als de man, een orgasme gegund. Maar mannen en vrouwen worden verder als elkaar tegenpolen voorgesteld: mannen zijn rationeel en hebben controle over hun lusten, terwijl vrouwen emotionele wezens zijn.

De Tunesische onderzoeker Abdelwahab Boudhiba stelt in *Islam en seksualiteit* dat, net als in de andere monotheïstische religies, de islam uitgaat van twee tegenpolen - man en vrouw - waarop de wereldorde gebaseerd en gegrond is. Alles wat deze orde zou kunnen verstoren wordt als een gevaar voor de samenleving beschouwd. Seks kan de orde verstoren en daarom is het dat de seksualiteit van mannen en vrouwen onder controle gehouden zou moeten worden. Als de vrouwelijke seksualiteit, die gebaseerd zou zijn op emoties en lustgevoelens, niet beheerst wordt, kan dit leiden tot maatschappelijke chaos.⁵²

Op grond van deze visie wordt in veel moslimlanden gepoogd om in naam van de islam de seksualiteit van de vrouw onder controle te houden. Gevolg is een vrouwelijke seksualiteit waar men collectief verantwoordelijkheid voor draagt. Een lesbische identiteit zou de heilige taak van de vrouw om moeder te worden verzaken. Dit staat gelijk aan zondigen tegen de gemeenschap waarin men leeft. Om deze reden is het veiliger jezelf niet lesbisch te noemen.

Onderzoek naar taboes en mechanismen die belangrijke aanwijzingen kunnen geven over hoe men in moslimlanden denkt over, aankijkt tegen en omgaat met lesbische relaties, is zeer zeldzaam.

De beschikbare literatuur over en onderzoeken naar vrouwelijke seksualiteit zijn doorgaans zeer algemeen van aard en niet eensluidend.

Turkije

Een wettelijk verbod op homoseksualiteit bestaat niet in Turkije. In de grote steden is homoseksualiteit een steeds meer geaccepteerd verschijnsel. In mei 2004 is in de grondwet artikel opgenomen dat iedere vorm van discriminatie verbiedt.

Bijeenkomsten van homobelangenorganisaties worden soms echter in verband gebracht met zedenschennis, waar wel een wettelijk verbod op geldt.

52 Abdelwahab boudhiba (1998). *Sexuality in islam*. Londra: Saqi books.

Turkije is een sterk ‘mannelijk geordend’ en ‘mannelijk georiënteerd’ land; het eerdergenoemde falocentrische model vindt daar uiting in alle geledingen van de maatschappij. Vrouwelijke seks wordt niet als bedreigend ervaren; d.w.z. het vormt geen bedreiging voor de man, een vrouw kan immers niet penetreren.

Het woord lesbienne wordt in Turkije vaak geassocieerd met pornografie; tijdschriften, films e.d. met beelden van seks tussen twee vrouwen zijn in overvloed te vinden.

Een gevolg hiervan is dat bij het vallen van het woord lesbienne men in het algemeen vooral aan seksuele uitingen denkt de heteroseksuele man moet bedienen en niet zozeer aan een liefdesrelatie tussen twee vrouwen

De dominante mannencultuur ziet seks tussen vrouwen vooral als een markt (porno-industrie), bestemd voor mannen.

Vrouwen die wel voor hun seksuele geaardheid uitkomen worden meestal benaderd alsof zij niet aan de man kunnen komen, ze worden door mannen beschouwd als *one of the guys*, of ze wekken medelijden op (‘zo lelijk ben je niet...’).

Grote homobelangenorganisaties richten zich, net als in het westen, vooral op de homoseksuele man en ook de (feministische) vrouwenorganisaties hebben geen speciale aandacht voor lesbische vrouwen. Binnen deze organisaties worden zij noch geweerd, noch omarmd. Daarbij wordt de feministische beweging in Turkije gedefinieerd als een politieke beweging, waar lang niet alle lesbiennes zich prettig bij voelen. De strijd tegen seksisme in het land is hetzelfde, maar: niet iedere feministe is lesbienne en niet iedere lesbienne is feministe.⁵³

Een veelgehoorde klacht van lesbiennes over het gebrek aan aansluiting bij homobelangenorganisaties en vrouwenorganisaties, is dat de problemen waar ze mee worstelen niet serieus worden genomen.⁵⁴

Marokko

Artikel 489 uit de Marokkaanse grondwet zegt dat ieder die ‘onnatuurlijke handelingen verricht met iemand van hetzelfde geslacht’ gevangenisstraf kan krijgen

Vermoedens van homoseksuele gedragingen tijdens feesten leiden in Marokko geregeld tot spanningen tussen politie en feestvierders. Het hoofdkantoor van de grote homobelangenorganisatie in Marokko, *Kifkif*, staat in buurland Spanje. Vanuit Madrid probeert men daar de rechten van lesbiennes, homoseksuelen en transseksuelen te verdedigen met als uiteindelijk doel homoseksualiteit uit het wetboek van strafrecht te krijgen, zodat homoseksuelen niet meer als criminelen worden behandeld.

Kifkif is er officieel voor lesbiennes, homoseksuelen en transseksuelen, maar in de praktijk is er geen specifieke aandacht voor de vrouwen.

Kifkif onderhoudt ook contact met de Socialistische Partij in Marokko, maar dat heeft niet geleid tot een standpunt van deze partij ten aanzien van homoseksualiteit.⁵⁵

53 www.lezalem.com.tr
54 www.kaos.com.tr
55 www.gaymaroc.net

Ook door feministische en mensenrechtenorganisaties worden lesbische vrouwen buiten beschouwing gelaten. Straffen die gelden voor openbare seksuele handelingen van homoseksuele mannen, gelden ook voor lesbische vrouwen.⁵⁶

Op het internet zijn er veel ontmoetingsplekken voor lesbiennes woonachtig in Marokko. De site www.lesbiennesdumaroc.com, de grootste internetcommunity voor Marokkaanse lesbiennes, wordt veel bezocht.⁵⁷

Seksualiteit in de opvoeding

In de meeste allochtone gezinnen zijn de rollen en de posities van jongens en meisjes duidelijk. De traditionele rolpatronen staan meestal niet ter discussie. Van vrouwen wordt, meer dan van jongens, verwacht dat zij de naam van de familie en de traditionele waarden in ere houden. Meisjes hebben binnen het gezin minder macht om een eigen ruimte voor vrijheid af te dwingen

Jongens kunnen zich daarentegen over het algemeen vaker onttrekken aan het ouderlijk gezag en worden minder gehinderd door de druk om de traditionele waarden in ere te houden, waardoor zij er gemakkelijker een dubbelleven op na kunnen houden.

In islamitische gezinnen wordt weinig over seksualiteit gepraat, laat staan over homoseksuele liefde en seks. Liefdesrelaties tussen vrouwen onderling worden niet altijd gedefinieerd als lesbische relaties. Wanneer de omgeving de indruk heeft dat twee vrouwen een lesbische relatie hebben, wordt dit meestal niet openlijk uitgesproken.

Lichamelijk contact tussen vrouwen in Marokko en Turkije

Op lichamelijk contact tussen vrouwen rust in landen als Marokko en Turkije geen groot taboe. Dit betekent dat vrouwen ongedwongen met elkaar om kunnen gaan zonder dat daar direct een seksuele lading aan toegekend wordt, maar begrip voor het feit dat vrouwen seksuele relaties met elkaar aangaan is er niet of nauwelijks. Bovendien zijn veel allochtone ouders van mening dat het praten over homoseksualiteit hun kinderen tot verkeerde gedachten zou kunnen aanzetten. Daarom wordt het onderwerp angstvullig vermeden.

In de talen van allochtone groepen bestaan nauwelijks woorden die voor *homoseksualiteit als identiteit* weergeven. Daarentegen zijn er wel manieren om homoseksueel *gedrag* te benoemen. Zo verwijzen woorden als *sevici* in het Turks en *schuurvrouw* in het Surinaams bijvoorbeeld naar het homoseksuele gedrag en hebben direct betrekking op een seksueel getinte handeling tussen twee vrouwen.

Hoewel het voor lesbische vrouwen in landen als Turkije en Marokko relatief gemakkelijk is lichamelijk contact te hebben en twee vrouwen ook gezamenlijk een huishouden kunnen runnen, is het gebrek aan referentiepunten en het niet kunnen vinden van aansluiting met lotgenoten, een voedingsbodem voor eenzaamheid.

Allochtone lesbiennes identificeren zichzelf ook weinig als 'lesbisch'. Als ze gevoelens hebben voor iemand van hetzelfde geslacht zijn, erkennen ze die gevoelens niet snel of onderdrukken ze zelfs.

Daarbij komt dat allochtone meisjes minder ruimte hebben om door te experimenteren hun seksuele identiteit te ontwikkelen.

⁵⁶ www.unhcr.org

⁵⁷ www.lesbiennesdumaroc.com

Uit een gezamenlijk onderzoek van Rutgers Nisso Groep en E-Quality naar de verbanden met opvattingen en gedrag van jongeren⁵⁸, blijkt dat Turkse en Marokkaanse meisjes weinig of niet aan seks doen. Doordat de experimenteer-fase uitgesteld wordt, of helemaal uitblijft, verloopt de fase waarin zij hun lesbische identiteit herkennen en uiteindelijk erkennen, langer en moeilijker dan bij autochtone lesbiennes het geval is.

Wanneer ze hun seksuele identiteit volledig ontwikkeld hebben, zijn ze vaak al getrouwd en hebben ze kinderen, waardoor het nog moeilijker wordt om openlijk vorm te geven aan hun lesbische identiteit of om een lesbische levenswijze aan te nemen.

Eenzaamheid

Uit interviews met verschillende hulpverleners en organisaties blijkt dat er grote eenzaamheid heerst onder deze groep allochtone vrouwen. Meer dan de homoseksuele allochtone man, voert de lesbische allochtone vrouw een eenzame, moeilijke strijd met haar seksuele- en genderoriëntatie.

Het ontbreken van ondersteunende netwerken waarin zij solidariteit, herkenning en erkenning zouden kunnen vinden, maakt hen extra kwetsbaar. Nog minder dan autochtone lesbiennes, hebben allochtone lesbiennes toegang tot plaatsen waar zij hulp kunnen ontvangen en onderlinge solidariteit kunnen vinden.

Door deze onzichtbaarheid is er nagenoeg geen zicht op de problematiek van de allochtone lesbische vrouw, maar aangenomen mag worden dat dit isolement en het hoge mate van conformeren een lager zelfbeeld en zelfacceptatie tot gevolg hebben.

Over autochtone lesbische en biseksuele vrouwen in Nederland is bekend dat ze vaak last hebben van psychosociale gezondheidsklachten zoals angsten, slapeloosheid en depressies en zich bovendien veelal gestigmatiseerd voelen en wantrouwend in het leven staan. Dit blijkt uit een onderzoek van de stichting OndersteBoven naar de psychosociale gezondheid van lesbische en biseksuele vrouwen in Nederland en stigmatisering.⁵⁹

Vergelijkbaar onderzoek naar de gezondheidstoestand van allochtone lesbische vrouwen is niet uitgevoerd, maar gezien de extra problemen waarmee deze vrouwen te maken hebben op grond van hun religieuze en culturele achtergrond, rechtvaardigt de veronderstelling dat zij ook vaker te kampen hebben met psychosomatische gezondheidsklachten.

Onveiligheid

De onzichtbaarheid van de groep allochtone lesbische vrouwen betekent dat er ook weinig bekend is over de mate waarin zij zich veilig of onveilig voelen.

Lesbische vrouwen hebben met een ander soort agressie te maken dan homoseksuele mannen. Gaat het bij de laatste groep vaak om fysiek geweld, bij het lesbische segment is de agressie vaak genuanceerder. Verbaal geweld is iets dat bijna elke lesbienne kent. Vragen als 'mag ik meedoen?', 'zin in een trio?', of opmerkingen als 'je hebt nog geen echte man gehad' zijn geen aanleiding voor lesbiennes om aangifte te gaan doen.⁶⁰

58 H. de Graaf, C. van Egten, S. de Hoog & W. van Berlo (2009). *Seksualisering: aandacht voor ethniciteit*. Onderzoek naar verbanden met opvattingen en gedrag van jongeren. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Den Haag: E-Quality.

59 Zie: http://www.stichtingondersteboven.nl/?page_id=241

60 5-Eisenplan, lesbisch debat femfusion/femplaza.

Een onderzoek naar de veiligheid van allochtone lesbiennes is niet uitgevoerd. Ook in *Als ze maar van me afblijven*, een onderzoek naar antihomogeweld in Amsterdam, ontbreken gegevens over de allochtone lesbische vrouw. Een verklaring hiervoor wordt door de onderzoekers gezocht in het feit dat zij vrijwel niet voorkomen in de cijfers bij geweld tegen holebi's als slachtoffers. Een oorzaak kan volgens de onderzoekers zijn dat geweld tegen lesbiennes minder voorkomt omdat het in de publieke ruimte vooral een mannenaangelegenheid is. Een andere oorzaak zou gezocht kunnen worden in de lage aangiftebereidheid van allochtone lesbiennes, dat ze in de openbare ruimte minder zichtbaar zijn of dat ze juist in de privésfeer meer dan homoseksuele mannen met geweld te maken krijgen.⁶¹

Ontbreken van rolmodellen

Het ontbreekt vooralsnog aan allochtone lesbische rolmodellen. Een enkeling presenteert zich op internet, maar een prominent rolmodel dat zich openlijk uit over haar lesbische identiteit, is in Nederland nog niet opgestaan. Dit versterkt de angst van veel allochtone lesbische vrouwen voor de mogelijke consequenties van een coming-out. Het kleine aantal allochtone lesbische vrouwen dat wel openlijk kiest voor een lesbische levensstijl, benadrukt dit liever niet. Ze hebben er geen behoefte aan om in de schijnwerpers te staan en willen of kunnen geen voorbeeldfunctie vervullen.

De enkele voorbeelden die in de media vanuit het thuisland de Nederlands-Marokkaanse of Nederlands-Turkse huiskamers binnenkomen, geven veelal ook

geen positief vooruitzicht; lesbiennes zijn maar sporadisch te vinden in de media uit de thuislanden, en zijn ze er wel, dan worden zij meestal afgeschilderd als verwarde, depressieve vrouwen die enkel medelijden opwekken.

België

Anders dan in Nederland, zijn er in België wel allochtone vrouwen die openlijk uitkomen voor hun voorkeur voor vrouwen; de Belgische filmmaakster Saddy Choua bijvoorbeeld maakte een documentaire over de coming-out van haar zus Zahra. In *Mijn zus Zahra* (2007), vertelt ze het verhaal van haar lesbische zus, de reacties binnen het Vlaams-Marokkaanse gezin op haar coming-out en de soortgelijke worstelingen van vijf andere islamitische jongens en meiden met hun holebi-identiteit.

De discussie die naar aanleiding van deze film die ontstond, heeft tot gevolg gehad dat de positie van de allochtone lesbische vrouw in België in de belangstelling is komen te staan, een belangrijke eerste voorwaarde om het onderwerp bespreekbaar te maken. Deze belangstelling heeft zich uitgebreid naar belangenorganisaties van lesbiennes, die de complexe problematiek van de allochtone lesbische vrouw in hun beleid zijn gaan opnemen.⁶² Daarbij zoeken ze naar samenwerking met relevante partners uit de allochtone gemeenschap en verenigingen voor allochtone meisjes in België.

61 L. Buijs, J.W. Duyvendak & G. Hekma (2008). *Als ze maar van me afblijven*. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Universiteit van Amsterdam.

62 www.merhaba.be

4.3 Hulpverlening

Coming-out?

Allochtone lesbiennes die niet willen breken met hun familie en milieu kunnen weinig met het westerse model van het omgaan met een homoseksuele identiteit, waarin het uitdragen van de verworven vrijheden van holebi's en de trots die hiermee samenhangt, een centrale rol innemen. Tegelijkertijd kunnen zij hun gevoelens ook niet rijmen met het eigen culturele model dat homoseksualiteit afwijst en als immoreel beschouwt.

Dat de hulpverlening die reguliere holebi-belangenorganisaties en hulpverleners bieden te normatief is, werd door alle door ACB Kenniscentrum geïnterviewde personen bevestigd. Voor veel allochtone holebi's is van *gewoon homo zijn* geen sprake. Dat uitkomen voor je seksuele voorkeur voor hen gelijkstaat aan

verstoting uit de familie en omgeving of geconfronteerd worden met eengerelateerd geweld, wordt door de reguliere autochtone hulpverleners nog onvoldoende beseft.

Louiza Audi (coördinator van Veilige Haven):

“Het is ook niet prettig om verder te leven met het idee dat je je vader een hartaanval hebt bezorgd. Als je naar een andere stad gaat met je vriendin en je ouders twee keer per maand bezoekt: prima als je het ze maar niet vertelt. Het gaat niet om het maken van een statement, het gaat om gelukkig zijn.”

De klassieke coming-out blijkt daarom voor veel allochtone lesbiennes, net als voor allochtone homo's, geen reële strategie om met hun homoseksuele gevoelens om te gaan. Veel allochtone lesbiennes blijken er in eerste instantie voor te kiezen om tegemoet te komen aan de verwachtingen uit hun omgeving. Zij komen hierdoor meestal in een huwelijk terecht, waar ze in stilte lijden.

“Zendingsdrang is in het verleden wel een insteek geweest van het COC, ik ben niet zo van de zendingsdrang. Een gedeelde grond vinden is het enige dat werkt, daar geloof ik erg in. Waarom zou iemand een bijeenkomst bijwonen of gesprek aangaan als dit een totale ver-van-zijn-bed-show is? In het Dialoogproject hadden we twaalf moeders, waaronder twee lesbische, dat was dan wel min of meer geregisseerd, maar er was een gedeelde grond: opvoeding en moederschap. Je moet een ingang hebben, het is een onderwerp omgeven door veel taboes.”⁶³

Een route die veel allochtone lesbiennes in de praktijk ook volgen is de volgende: herkenning van gevoelens voor iemand van hetzelfde geslacht, trouwen, kinderen krijgen, erkennen van de lesbische identiteit, scheiden en tenslotte samenwonen met een vriendin. Let wel: hierbij vooropgesteld dat de buitenwereld vooral in de veronderstelling moet blijven dat het slechts een vriendin betreft, en geen geliefde.

Hulpverlening en methodieken

Een beproefde en breed geaccepteerde methode voor hulpverlening aan allochtone lesbiennes is er (nog) niet in Nederland. De hulpverlening aan deze vrouwen is veelal gebaseerd op de persoonlijke ervaringen en verwachtingen van de individuele voorlichter of hulpverlener. Dit hoeft natuurlijk niet direct te betekenen dat dit een verkeerde aanpak is. Integendeel. De hulpverleners die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd geven aan dat ze met hun werkwijze geregeld kleine successen boeken.

Hoewel hun aanpak onderling verschilt, menen alle hulpverleners dat met een directe benadering, nog meer dan bij allochtone homoseksuele mannen het geval is, niets bereikt wordt. Een directe, confronterende aanpak leidt niet tot effectieve steun.

In de praktijk wordt er vaak geëxperimenteerd met vormen van dialoog. Het blijkt hierbij lastig allochtone lesbische vrouwen te vinden die het over hun eigen lesbische gevoelens willen hebben. Alleen via een omweg lijkt men deze vrouwen te kunnen bereiken. Het nadeel van de dialoogmethode is dat er mede door deze aanpak geen constructieve vervolgstappen ondernomen kunnen worden. Hierdoor dragen deze dialooggesprekken nauwelijks structureel bij aan de verbetering van de situatie van deze vrouwen.

Belangrijk bij de hulpverlening aan allochtone lesbiennes is ook de locatie: het is van belang dat er specifieke opvang en hulp geboden wordt op plaatsen die niet specifiek verwijzen naar homoseksualiteit. Ook bijeenkomsten die suggereren dat ze specifiek op lesbische vrouwen zijn gericht en die openlijk worden aangekondigd, worden genegeerd door allochtone lesbiennes: het risico om als lesbienne gedefinieerd te worden is te groot. Een indirecte benadering heeft daarentegen een grotere kans van slagen.

Een aantal initiatieven waar vrouwen elkaar kunnen ontmoeten en openlijk over hun seksuele geaardheid kunnen uitkomen is bekend; deze vinden doorgaans plaats in huiskamers achter gesloten deuren en zijn alleen maar toegankelijk voor vrouwen uit de doelgroep. Voor deze vrouwen is het risico om herkend te worden te groot.

“Je mag niemand forceren uit de kast te komen; dit is iets persoonlijks. Tijdens onze bijeenkomsten voor meiden wordt het onderwerp niet ter sprake gebracht; slechts als een meisje zelf aangeeft hier behoefte aan te hebben, wordt haar een luisterend oor geboden en indien nodig of gewenst hulp geboden.

We proberen het vertrouwen te winnen van de lesbische vrouwen die op ons spreekuur komen. Goed luisteren is erg belangrijk, van daaruit kun je het beste opmaken hoe je de persoon in kwestie adequaat kunt helpen. Ik probeer er op die momenten achter te komen in welke fase van hun seksuele identiteitontwikkeling ze zitten. Vrouwen kunnen er ook voor kiezen het niet over hun lesbische gevoelens te hebben, we forceren niets.”

Emir Belatoui, coördinator van Secret Garden, vervolgt:

“Wij merken dat het voor sommige allochtone lesbiennes makkelijker is om het met autochtonen over hun seksuele geaardheid te hebben. Voor deze vrouwen zoeken we Nederlandse homobelangenorganisaties of Nederlandse vrouwen die hen verder kunnen helpen. Andersom gebeurt het ook; het COC maakt vaak gebruik van onze kennis van en ingang in etnische kringen. Projecten van het COC worden vaak uitgevoerd door ‘blanken’, die eigenlijk niet veel met de doelgroep hebben. De problematiek wordt niet echt opgepakt. Voorlichtingsbijeenkomsten zijn leuk, maar ik vind dat jongeren na een voorlichtingsbijeenkomst van het COC er niets aan overhouden, ze kunnen er verder niets mee.”

Succesvolle initiatieven blijken activiteitgerichte initiatieven die met de doelgroepen zelf zijn georganiseerd en die zich richten op een gemeenschappelijk, algemeen thema als bijvoorbeeld opvoeding of discriminatie. Vanuit deze gemeenschappelijk grond proberen hulpverleners en andere organisaties zowel lesbiennes zelf, alsmede de omgeving van allochtone lesbiennes te bereiken. Tijdens deze min of meer geregisseerde bijeenkomsten wordt het onderwerp homoseksualiteit ter sprake gebracht.

Zo vertelt Latifa Lazraq, projectmedewerker bij Idea, een stedelijke organisatie in Utrecht voor emancipatie en ondersteuning van vrouwenorganisaties:

“We spreken vrouwen niet aan op hun lesbische identiteit. Dit zou te veel afschrikken. We geven ook niet expliciet aan dat het om homoseksualiteit gaat tijdens een bijeenkomst of zijn niet echt op zoek naar allochtone lesbische meiden; we willen niet pushen, dat zou een averechtse werking kunnen hebben. Er wordt gezocht naar een gezamenlijke interesse, in de vorm van een buikdansavond, een henna- of een voorlichtingsavond over opvoeden. Vanuit deze interesse komen ze. Het is een ijsbreker, een begin.”

Meer aandacht voor de rol van moeders

Hoewel in de literatuur amper aandacht wordt gegeven aan de rol van moeders in de acceptatie van de lesbische geaardheid van meisjes, werd de rol van moeders in interviews meerdere malen genoemd als een belangrijke factor waar ook bij de hulpverlening rekening mee moet worden gehouden.

Waar vaders met vragen komen als: ‘Zal ik haar terugsturen naar familie in eigen land?’, of: ‘Heeft het zin als ik haar sla?’, maken moeders zich vaker zorgen over de toekomst van hun homoseksuele kind. Ze zijn nieuwsgieriger, lopen rond met vele vragen en zijn meer gericht op het bereiken van geluk in het leven van hun kind.

Andrea Vogelzang, senior medewerker maatschappelijke ondersteuning bij Schorer, vertelt dat moeders vaak komen met praktische vragen als: ‘Hoe zit het met het vinden van een baan?’ Of: ‘Hoe zit het met kinderen krijgen?’ De moeders kunnen volgens Vogelzang een grote rol spelen in het behouden van een goede verstandhouding tussen de homoseksuele zoon of dochter en de rest van de familie.

Het gebrek aan ondersteuning of hulp voor allochtone ouders met homoseksuele kinderen, is meerdere malen genoemd door geïnterviewden. Specifieke programma’s of methodes gericht op de moeders bestaan nog niet. Maar ook een methodiek waarin de kring om de doelgroep heen begeleid wordt in het coming-outproces, is niet voorhanden.

4.4 Voorbeelden van initiatieven

Stichting Secret Garden

Sinds januari 2009 organiseert stichting Secret Garden kleinschalige bijeenkomsten voor allochtone lesbische vrouwen. De opkomst is niet hoog: een klein aantal vrouwen komt op deze bijeenkomsten af. Hun echte namen zijn niet bekend bij de stichting, in het bestand worden zij geregistreerd onder een schuil naam.

Coördinator van Secret Garden Emir Belatoui: “Als je hen aanspreekt op hun seksuele identiteit, is dat erg shockerend voor ze; de meesten zien zichzelf niet als lesbienne. Maar er is ook een aantal vrouwen dat heel sterk is van binnen en openlijk voor hun liefde voor vrouwen durft uit te komen. Deze vrouwen zijn heel open zijn in hun homoseksualiteit. Ze zijn de confrontatie met zichzelf aangegaan. Een homoseksuele identiteit ontwikkel je na een eerste confrontatie met je gevoelens voor iemand met hetzelfde geslacht, hierna volgt een fase van afwegen, overdenken en het ontwikkelen van die gevoelens. Na deze fase rijst voor vele allochtone homoseksuelen en lesbiennes de vraag: ‘Ben je hier trots op, of ga je terug?’”

Schorer / Veilige Haven en Querido

Schorer biedt in samenwerking met de hulpverleningsorganisatie Querido hulp aan allochtone lesbische vrouwen in crisissituaties.

Vrouwen met een acute hulpvraag kunnen terecht voor een tijdelijke woonplek, waar zij verder begeleid worden. Querido heeft hulpverleners in dienst die zowel verstand hebben van cultuur en etniciteit als van homoseksualiteit.

“We leven in 2009, in Nederland, vertel het maar gewoon aan je ouders”, is het advies dat volgens Louiza Audi, coördinator van Veilige Haven, nog steeds gegeven wordt door autochtone hulpverleners die niet beseffen dat de vrouw in kwestie uit een eercultuur zou kunnen komen.

Samenwerkingspartners van Veilige Haven, een project van Schorer, worden zoveel mogelijk geselecteerd op beschikbaarheid van hulpverleners met kennis van culturele diversiteit en waarnaar, bij gebrek aan capaciteit of mogelijkheden bij Veilige Haven zelf, met een goed gevoel doorverwezen kan worden.

Goede en concrete contacten met hulpverleners blijken essentieel voor een effectieve hulpverlening aan allochtone lesbische vrouwen.

Huiskamerbijeenkomsten van Broos

Een succesvol voorbeeld wordt gegeven door Broos, een Utrechts samenwerkingsverband van migrantenvrouwen en COC Midden-Nederland.

Broos richt zich op interculturalisering van de met name witte homobeweging alsook op het doorbreken van taboes rond homoseksualiteit bij migranten.

Door middel van kleinschalige en laagdrempelige huiskamerbijeenkomsten voor vrouwen met verschillende achtergrond, probeert men begrip te kweken en te bewerkstelligen dat vrouwen meer inzicht in elkaars leefwereld krijgen.

Latifa Lazraq, projectmedewerker bij Idea, benadrukt dat er veel vrouwen op deze bijeenkomsten afkomen van wie ze het vermoeden heeft dat ze lesbische gevoelens hebben. Hen direct aanspreken op hun lesbische identiteit is echter uit den boze.

In nauwe samenwerking met het COC is in 2009 op middelbare scholen voorlichting gegeven door heteroseksuele, Marokkaanse meisjes of jongens. De samenwerking is door alle partijen als zeer succesvol ervaren.

5 Concluderende aanbevelingen

- Over allochtonen met homoseksuele gevoelens, en zeker over allochtone lesbiennes, is nog weinig bekend. Meer onderzoek, bijvoorbeeld naar effectieve methoden om deze groepen te ondersteunen bij hun emancipatie, is bijzonder wenselijk.
- De emancipatie van allochtonen met homoseksuele gevoelens kan alleen succesvol worden bevorderd wanneer bij voorlichting en hulpverlening rekening wordt gehouden met hun culturele en religieuze achtergrond.
- Een succesvolle ondersteuning van en dito hulpverlening aan (religieuze) allochtonen met homoseksuele gevoelens begint met het accepteren dat de westerse benadering van *uit de kast komen* niet bij deze groep niet (altijd) goed werkt.
- Voor allochtone homo's en lesbiennes kan de drempel te hoog zijn om *homoseksualiteit als behorend tot hun eigen identiteit* te beschouwen.
- De emancipatie van allochtone homoseksuelen zal succesvoller zijn wanneer ook algemene (hetero-)migrantenorganisaties en migranten die als rolmodel kunnen fungeren, zich positief over homoseksualiteit uitlaten.
- Een vrouwspecifieke aanpak is noodzakelijk in de hulpverlening aan allochtone lesbische vrouwen.
- vrouwen, kan het beste worden geboden op plaatsen die niet specifiek gelieerd kunnen worden met homoseksualiteit.
- Allochtone lesbische vrouwen kunnen het beste worden benaderd wanneer niet de homoseksuele identiteit benadrukt wordt, maar wanneer andere, gemeenschappelijke interesses het startpunt zijn.
- Moeders kunnen een bemiddelende of stimulerende rol bij de emancipatie van allochtone lesbiennes en homo's vervullen.

- Amsterdamse Burgermonitor 2007
Dienst Onderzoek & Statistiek, Gemeente Amsterdam
- Butter, E. (2004)
Islam, Cultuur en de Rechten van de Mens.
Amsterdam: ACB Kenniscentrum
- Buijs, Hekma, Duyvendak (2008)
Als ze maar van me afblijven. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam.
Amsterdam: Universiteit van Amsterdam
- Cinibulak, T. en Z. Ozkaya (1997)
Het geheime leven van de Turkse homoseksueel.
De Groene Amsterdammer, 15 oktober 1997
- Hekma, G. (2007)
De benen wijd, de stem naar beneden, houdingen tegenover 'nichterigheid' bij homoseksuele mannen.
Tijdschrift Sociologie Themanummer 1 Mannelijkheid
Amsterdam: Uitgeverij Boom
- Hendrickx, K., Lodewijckx, E., Royen, P., Van, Denekens, J. (2002)
Seksueel gedrag bij Marokkaanse immigranten van de tweede generatie, balancerend tussen traditionele houdingen en veilig vrijen.
Antwerpen: University of Antwerpen.
- Foucault, M. (1984)
Geschiedenis van de seksualiteit.
Nijmegen: SUM.
- Gespreksnotitie *Homo-emancipatie*,
Landelijk Overleg Minderheden, 2009.
- Grov, C., D. S. Bimbi (2008)
Race Ethnicity, gender and Generational Factors Associated With the Coming-Out Process Among Gay, Lesbian, and Bisexual Individuals.
The Journal of Sex Research, Volume 43, Number 2. mei 2008, p 115-121.
Routledge / Taylor & Francis Group.
- Houwelingen, A. van (2002)
Islamitische coming out
Psychopraxis, Jaargang 4, nummer 5, okt. 2002.
Bohn Stafleu van Loghum.
- Ikkan, P. (2003)
Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik
(*Women and Sexuality in Muslim Societies*)
Istanbul: İletişim Yayınları.
- Inspectie van het Onderwijs (2006)
De staat van het onderwijs.

Onderwijsverslag 2005-2006, Utrecht.

Inspectie van het Onderwijs (2009)

Anders zijn is van iedereen. Gesprekken met schoolgaande jeugd over hetero- en homoseksualiteit.

Inspectie van het Onderwijs (2009)

Weerbaar en divers. Een onderzoek naar seksuele diversiteit en seksuele weerbaarheid in het onderwijs.

Kaka, I. el, H. Kursun (2002)

Mijn geloof en mijn geluk. Islamitische meiden en jongens over hun homoseksuele gevoelens.

Amsterdam: Schorer Boeken.

Keuzenkamp, S., D. Bos, J.W. Duyvendak & G. Hekma (2006)

Gewoon doen, in: *Als ze maar van me afblijven.* Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam.

Universiteit van Amsterdam 2008 / Den Haag: SCP.

Kuren, H. (1998)

Ten tijde van de sultans was zelfs knapenliefde nog geen taboe.

Krantenarchief Trouw

Levy, A. (2006)

Female chauvinist pigs.

London: Simon and Schuster, UK Ltd.

Movisie (2008)

Dubbel en dwars Naar hulpverlening op maat voor allochtone jongeren (m/v) met homoseksuele gevoelens.

Movisie (2008)

Lesbisch en homo-emancipatiebeleid in Nederlandse gemeenten, Resultaten derde monitor gemeentelijk homo-emancipatiebeleid

Nahas, O. (2001)

Islam en Homoseksualiteit.

Amsterdam: Bulaaq.

Nationale Jeugdraad (2006)

Seksualiteit en Tolerantie, Homo-emancipatie op school

Riemersma, G. (2008)

Dagblad De Morgen, 2008

Taïa, A. (2007)

Marokkanen zijn grote acteurs.

Dagblad Trouw, 2007

Tielman, R. (1982). In: Schippers, J. (1997)

Liever mannen Theorie en praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen.

Amsterdam: Thesis Publishers,

Steenbakker, S., M. Hilhorst, B. Bakker (2008)

Seks met een man maakt me nog geen homo.

Amsterdam: Schorer

Schippers, J. (1997)

Liever mannen. Theorie en praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen.

Amsterdam: Thesis Publishers.

Schneider, M. en B. Tremble (1986)

Gay or straight? Working with the confused adolescent.

In: J. Schippers (1997). *Liever mannen*. Theorie en praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen.

Amsterdam: Thesis Publishers.

Schorer (2008).

Methodiekbeschrijving Veilige Haven

Amsterdam: Schorer

R. Tannahill (2003)

Sex in History

vertaald door S. Gül naar het Turks (*Tarihte Cinsellik*)

Ankara: Dost Kitabevi

Vuylsteke, C. (2008)

Onder mannen : het verzwegen leven van Marokkaanse homo's.

Impressum Amsterdam, Meulenhoff

Wilterdink, N. (2007)

De studie van Mannelijkheid.

Tijdschrift Sociologie, themanummer 1 Mannelijkheid.

Amsterdam: Uitgeverij Boom

Websites

www.nicisinstituut.nl

www.malaica.nl

www.stichtingsecretgarden.nl

www.movisie.nl

www.cocoamsterdam.nl

www.holebiinfo.nl

www.vanabbemuseum.nl

www.holebiinfo.nl

7 Bijlage

7.1 Geïnterviewde personen en bezochte bijeenkomsten

Geïnterviewde personen:

- Louiza Audi – coördinator van Veilige Haven.
- Tania Barkhuis – COC Amsterdam
- Emir Belatoui – coördinator Stichting Secret Garden.
- Chris Bouma
- Gert Hekma – hoogleraar homostudies aan de UVA
- Juul van Hoof – adviseur kwaliteit en diversiteit bij Movisie, kenniscentrum voor maatschappelijke ontwikkeling.
- Habib El Kaddouri en Mohammed Mohandis – beleidsmedewerkers Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders
- Latifa Lazraq – projectmedewerker Idea
- Peter van Maaren – docent en auteur van *Mijn meester is een homo*
- Andrea Vogelzang – Schorer
- Souad – politie Slotervaart

Bezochte bijeenkomsten

- Bijeenkomst met de Marokkaanse socioloog Abdessamed Dialmy, georganiseerd door stadsdeel Slotervaart en UVA, afdeling Homostudies, 2009.
- Debat *Seksuele opvoeding in migrantengezinnen*, Stichting Secret Garden, 2009.
- Diversiteitsdebat, Movisie, Utrecht, 9 november 2009.
- Expertmeeting *Identiteitsontwikkeling en seksuele vorming*, Adviesraad Diversiteit van gemeente Amsterdam (2009).
- Jaarlijkse DMO netwerkbijeenkomst
- Netwerkonferentie *Een blozende provincie*, Heemskerk, 24 juni 2009.
- Rozelinks, bijeenkomst homo, lesbisch en geloof

7.2 Overzicht van internetsites

Op het worldwideweb is ontzettend veel informatie te vinden. Op de website van veilige-haven.nl is een mooi overzicht gemaakt dat hieronder wordt weergegeven.

Sites in Nederland

allesovergay.nl

Geeft antwoord op de 100 meest gestelde vragen over homoseksualiteit: vragen over geloof, school, discriminatie, vooroordelen, coming out, sport, gezondheid, verliefdheid, seks, relaties en nog veel meer.

www.expreszo.nl

Expreszo is het tijdschrift voor lesbische, homo- en biseksuele jongeren gemaakt door jongeren.

www.i2rotterdam.nl

i2rotterdam is een project ter ondersteuning van allochtone jongeren in Rotterdam en omgeving met homoseksuele, lesbische of biseksuele gevoelens (holebi's).

www.jongenout.nl

Jong & Out is er voor alle homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren tot en met 18 in Nederland. Je kunt een profiel aanmaken om met leeftijdsgenoten in contact te komen en ervaringen uit te wisselen.

lesbisch.nl

Deze site voor lesbische en biseksuele vrouwen bevat alle informatie over lesbische lifestyle, liefde, seks en gezondheid.

MANtotMan.nl

MANtotMAN is de website voor gezonde seks. In [MANcyclopedie](#) vind je alles over homoseks. In [Seks-wijzer](#) check je hoe je gezond vrijt.

partyandplay.nl

Informatie over de werking van verschillende drugssoorten, over de effecten van chems en alcohol op seksleven, over risico's die je bij het gebruik loopt en hoe je de risico's kunt beperken.

switchboard.nl

Gay & Lesbian Switchboard informeert lesbische vrouwen en homoseksuele mannen over alle denkbare onderwerpen met betrekking tot homoseksualiteit.

schorer.nl

Schorer is het Nederlands instituut voor homoseksualiteit, gezondheid en welzijn. Schorer zorgt ervoor dat lesbische vrouwen, homomannen, biseksuelen en transgenders toegang hebben tot informatie, kennis en faciliteiten die nodig zijn voor een optimale gezondheid en welzijn.

www.nafar.nl

Zelforganisatie voor Noord-Afrikaanse jongeren met homoseksuele gevoelens. De stichting is nauw verbonden aan het COC Amsterdam.

Vervolg sites in Nederland

www.tri-angel.nl

Tri-Angel is de telefonische hulplijn in Den Haag voor mensen uit diverse culturen met vragen of problemen rond homoseksualiteit.

www.youramsterdam.nl

Informatieve site voor jongeren in Amsterdam over wonen, werken, studie, gezondheid, vrije tijd etc.

Sites in Europa

www.delidivane.de

Delidivane, Turkse homo-lesbische internetcommunity (Turks, Engels, Duits).

www.lambdaistanbul.org

Lambda Istanbul-Organisatie in Turkije.

www.merhaba.be

Merhaba, Belgische vereniging voor en door allochtone holebi's.

www.miles.lsvd.de

Miles – Centrum voor migranten, lesbiennes en homoseksuelen in Berlijn.

www.safraproject.org

Safra Project - organisatie in Groot-Brittannië voor lesbische, biseksuele en transgender moslim vrouwen.

Sites in de Verenigde Staten en Canada

www.bintelnas.org

Bint el nas – Arabisch en Engelstalige site voor lesbische moslima's.

www.al-fatiha.org

Al-Fatiha - organisatie voor lesbische, biseksuele, homoseksuele, transgender moslims en hun vrienden.

www.glas.org/ahbab

Ahbab – Engelstalige site voor Arabische lesbiennes en homo's.

www.salaamcanada.com

Salaam Canada – Canadese organisatie.

Sites in Afrika

www.gayarab.org

Gayarab-IRC channel met chat.

www.huriyahmag.com

Huriyahmag – Engelstalig online magazine voor queer muslims.

www.theinnercircle.org.za

The Inner Circle, Organisatie in Zuid-Afrika.

www.kelma.org

Kelma - online community voor Arabische homomannen in Frankrijk en Noord-Afrika (Engels en Franstalig).

Publicatie: In de kast, uit de kast

kenniscentrum

voor emancipatie en participatie

Adres: Kabelweg 37,
(Coengebouw, eerste etage)
1014 BA Amsterdam

Telefoon: 020 627 9460
Fax: 020 626 2516
E-mail: info@acbkenniscentrum.nl
Website: www.acbkenniscentrum.nl

